

Abridged Paper

Original Research Paper

Quality of Urban Life: Livability Criteria in Today's Cities, with Focus on the City of Shiraz

Mohammad Saeid Izadi^{1*}, Mahshid Sehzadeh²

1. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art & Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art & Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Highlights

- Achieving a theoretical framework for measuring livability components in Iranian cities
- Reviewing the most up-to-date national and international documents and different perspectives to support this theoretical framework.
- Possibility of continuous monitoring of livability components with the findings of this research for the use of urban management.

Abstract

The decline in the quality of life has become one of the important challenges for policymakers in recent decades. The quality of life is one of the key issues in urban planning that includes physical, social, economic and institutional dimensions. This study aims to explain a theoretical framework derived from international theories and attempts to explain the key components in measuring the quality of life and, as a result, examine the livability indicators in cities. In Iran, the rapid urbanization process, population concentration in metropolises, spatial inequality in access to services and pressure on urban infrastructure have caused many cities to face a decrease in the quality of life and a decline in livability indicators. A review of experiences shows that the weakness of the public transportation system, environmental pollution and economic challenges are among the most important factors affecting the quality of life in Iran. This study seeks to measure the quality of life in Shiraz by developing a theoretical framework. Based on a comprehensive framework of global and domestic indicators, the present study examines dimensions such as environment and sustainability, transportation and accessibility, economic and social well-being, participation and social capital, public services, security, quality of housing and urban spaces, education, health, and urban governance, with a special focus on the Shiraz metropolis. The findings show that Shiraz has special capacities for improving the quality of life due to its cultural-historical position. However, spatial inequality in access to services, poor public transportation, and economic pressures on households are issues that Shiraz citizens suffer from. The conclusion indicates that improving the quality of life in Shiraz requires a comprehensive approach that, while taking advantage of cultural and social capacities, focuses on developing infrastructure, strengthening public transportation, promoting social capital, and formulating local policies appropriate to the city's contextual characteristics.

Article Info

Received	13/03/2025
Revised	05/04/2025
Accepted	30/04/2025
Available Online	19/06/2025

Keywords

Quality of life
Shiraz
Spatial justice
Public transportation
Social capital.

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Izadi, M.S., & Sehzadeh, M. (2025). Quality of Urban Life: Livability Criteria in Today's Cities, with Focus on the City of Shiraz. *Iranian Urban design studies*, 2(1), 195-220.

* Author Corresponding: Email: ms.izadi@basu.ac.ir

Introduction: Urban quality of life is a fundamental indicator for measuring social well-being, yet many Iranian cities are facing a significant decline in this indicator. Today, metropolises face more complex urban development challenges than other cities; issues such as urban poverty, spatial and functional inequalities, the spread of social harms, identity crisis, environmental crises, and the increasing polarization of urban spaces are among the most important threats that have affected the livability and well-being of citizens. Rapid urbanization growth, population concentration in metropolises, pressure on natural resources, environmental pollution, inefficient transportation infrastructure, and economic and social inequalities, all have a direct impact on the physical and mental health of citizens.

One of the main problems in analyzing the quality of life in Iran is the lack of standard frameworks and documented data for measuring and comparing the status of cities. The available data is often scattered and inconsistent, making effective urban planning and policymaking difficult. In this regard, the aim of the present study is to extract a conceptual framework resulting from a review of global literature, theoretical perspectives, international documents, and theoretical foundations so that this framework can be the basis for assessing the quality of life in the city of Shiraz.

Considering these challenges, the aim of the present study is to analyze the quality of life in the city of Shiraz and identify the most important challenges and capacities for its improvement. The central question of the study is: "What is the status of the quality of life in the city of Shiraz based on global and national indicators, and what paths can be suggested for its improvement?"

The structure of the article includes four sections: a review of the concepts and indicators of quality of life, an examination of the quality of life in Shiraz based on environmental, social, economic, and institutional dimensions, an analysis of challenges and shortcomings, and finally a conclusion with policy suggestions for improving the quality of urban life.

Materials and Methods: This study used a mixed research method; first, the framework of the quality of life indicators was developed through a review of theoretical literature and international documents, and then the status of the city of Shiraz was evaluated by analyzing statistical data and previous studies. However, due to the nature of the subject, the dominant research approach is qualitative and interpretive; in such a way that the analyses and conclusions are based on the interpretation of data and the socio-cultural contexts of the city of Shiraz.

Findings: Quality of life policies are strategic approaches at the municipal and national levels of governance that determine the overall direction of urban management. These policies not only affect short-term plans and executive projects but also provide a roadmap for sustainable and equitable development in cities. Based on the findings of this research, the policies for the improvement of urban life quality can be categorized in nine various areas including urban management, environmental sustainability, social development, economic development, transportation, health, security, culture and heritage, & most importantly, housing. The study suggests that proposed macro policies for each of these areas are in turn: establishing accountable management structures & strengthening the role of local institutions, approval and implementation of pollution reduction regulations & encouraging energy efficiency, policies to empower social groups & promoting justice, supporting small and medium-sized businesses & attracting sustainable investment, developing clean transportation & expanding public transportation infrastructure, ensuring universal coverage of health services & supporting mental health, strengthening crime prevention systems & increasing social cooperation, policies to support the preservation and introduction of cultural heritage, & finally, programs to provide social housing & supporting low-income families.

Discussion and Conclusion: The study of the quality of life in Shiraz showed that despite its significant cultural, historical, educational, and medical capacities, the city faces fundamental challenges in the areas of spatial justice, public transportation, economic inequality, and weak social

participation. The theoretical framework presented helped to analyze various dimensions of quality of life, including the environment, transportation, economy, community, public services, security, housing, education, health, and governance, in an integrated manner. The results indicate that Shiraz's strengths are concentrated in the areas of higher education, health services, and cultural heritage, while its weaknesses are mainly observed in the areas of transportation, inefficient textures, spatial inequality in services, and weak citizen participation structures. This heterogeneity has caused the quality of life to differ significantly in different neighborhoods of the city.

Therefore, improving the quality of life in Shiraz requires a comprehensive and justice-oriented approach. Urban policies should be formulated with an emphasis on developing sustainable public transportation, regenerating inefficient textures, strengthening social capital and local participation, and creating local indicators to measure quality of life. Only then can a vision be drawn for improving well-being, reducing inequalities, and achieving a sustainable and livable city in Shiraz.

Declarations

Conflict of Interest

The authors declare that there are no conflicts of interest related to this study.

Funding

This research is derived from the authors' presentation at the specialized session on the preparation of the "Shiraz Urban Quality of Life Enhancement Document," and was conducted with the financial support of the Deputy of Urban Planning and Architecture of Shiraz Municipality.

Informed Consent

All participants in this study gave their informed consent in writing.

Ethical Approval

This study did not involve clinical trials on humans, animals or sensitive data and therefore its information does not require the approval of any ethical committee.

Authors' Contributions

Conceptualization: Both authors presented the research idea and designed the study equally; Data Curation and Investigation: First author was responsible for the collection of data; Formal Analysis: Authors were involved equally in the analysis of data and interpretation of results; Visualization: Second author prepared the tables, graphs, maps, and supporting documents; Writing (Original Draft): First author wrote the original draft of the article; Writing (Review & Editing): Second author reviewed the article and approved the final version; Project Administration: First author was responsible for the management, coordination, and planning of the implementation of this research project; Validation and Final Approval: Second author has read and approved the final version of the article;

Acknowledgments:

The authors would like to express their sincere gratitude to Mr. Mehdi Ghalandari, Deputy of Urban Planning and Architecture of Shiraz Municipality, for his effective role and valuable support in the completion of this research. The authors are very grateful to Ms. Rahele Bahrani and Mr. Javad Jamshidi for their cooperation in various parts of this study.

References

- Akbari, M. and Eltiyami nia, R. (2021). Analysis of effective factor in quality of life and well-being in Iran metropolis. *Geography*, 19 (70), 81-96. [In Persian]. Doi:20.1001.1.27172996.1400.19.70.5.5
- Anbari, M. (2010). Analysis of life quality evolutions in Iran: from 1986 to 2006. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 2 (1), 149-181. [In Persian].
- Appleyard, D., & Lintell, M. (1981). The environmental quality of city streets: The residents' viewpoint. *Journal of the American Institute of Planners*, 45(1), 84-101.
- BAK Economics, & British Council (2023). *The OPEN Cities Monitor: Benchmarking city openness (Feasibility study update)*. BAK Basel Economics. https://www.bak-economics.com/fileadmin/documents/publizierteArtikel/BAK_

Information_OpenCities.pdf

- Bazaei, M., Ghasemi Sichani, M., Shojaei, A. and Madahi, S. M. (2021). Study of lifestyle changes and its effects on the architecture and spatial configuration of indigenous houses (Case study: Indigenous houses of Qajar and Pahlavi periods of Shiraz). *Geography (Regional Planning)*, 11(42), 45-71. [In Persian].
- Beatley, T. (2011). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press.
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., & Smith, G. (1985). *Responsive environments: A manual for designers*. Architectural Press.
- Carmona, M. (2019). *Public places urban spaces: The dimensions of urban design (2nd ed.)*. Routledge
- Centre for Bhutan Studies & GNH Research. (2023). *Gross National Happiness Survey Report 2022*. GNH Centre Bhutan. <https://www.bhutanstudies.org.bt/wp>
- Cummins, R. A. (2000). Objective and subjective quality of life: An interactive review. *Social Indicators Research*, 52(1), 55–72. Doi: 10.1023/A:1007105500075
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Economist Intelligence Unit. (2025). *Global Liveability Index 2025: Ranking the world's most liveable cities*. EIU. <https://download.rtl.lu/2025/06/17/543eec5f5ab81dba3379d742d5858001.pdf>
- Esfandiari, A., Rezaei, M.R., Shamsoldini, A. (2023). The effects of good urban governance on improving the quality of life (Case study: Zone 1 of Shiraz city), *Sustainable Development of Geographical Environment*, 4 (7), 114–128. [In Persian] Doi: 10.52547/sdge.4.7.114
- Eurostat. (2025). *Quality of life indicators: Measuring quality of life*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/30610.pdf>
- Faraji Molaei, A.; Azimi, A., Ziari, K. (2009), Analysis of dimensions of quality of life in urban areas of Iran, *Journal of Research and Urban Planning*, 1 (2), 1-16. [In Persian].
- Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2009). *Social order and the fear of crime in contemporary times*. Oxford University Press.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space* (6th ed.; J. Koch, Trans.). Island Press.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press
- Ghafari, G., Karimi, A. and Nozari, H. (2012). Trend study of quality of life in Iran. *Social Studies and Research in Iran*, 1(3), 107-134. [In Persian].
- Doi: 10.22059/jisr.2013.36564
- Hajinejad, A., Rafieyan, M. and Zamani, H. (2011). Assessment and ranking of the effective factors on level of citizen satisfaction with environmental quality of life (Case study: old and new urban pattern of Shiraz City). *Human Geography Research*, 43(3), 129-144. [In Persian].
- Hatami Nejad, H., Faraji Sabokbar, H., Alavi, H., Ghaed Rahmati, S.A., Mansour, R.A. (2016). Spatial analysis of the quality of life in Iran. *Geographical Planning of Space Quarterly Journal*, 6(21), 174-192. [In Persian].
- Heidari, A.A., Taghipour, M. (2021). Evaluating the role of architectural quality in improving the quality of life in residential complexes from the perspective of residents' health, *Urban Studies*, 10 (40), 43-58. [In Persian] Doi: 10.34785/J011.2021.609
- Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (Eds.). (2016). *World Happiness Report 2016, Update (Vol. I)*. Sustainable Development Solutions Network.
- IESE Business School. (2019). *Cities in Motion Index 2019*. IESE Center for Globalization & Strategy. https://www.iberglobal.com/files/2019-1/cities_in_motion_2019.pdf
- International Institute for Management Development (IMD). (2025). *Smart City Index 2025*. IMD World Competitiveness Center. <https://www.imd.org/wcc/smart-city-index/>
- International Organization for Standardization. (2019). ISO 37122:2019 — *Sustainable cities and communities: Indicators for smart cities (1st ed.)*. ISO.
- International Organization for Standardization. (2018). ISO 37120:2018 — *Sustainable cities and communities: Indicators for city services and quality of life (2nd ed.)*. ISO.
- Iranian Management Services Consulting Engineers (2016). *Understanding the Quality of Life in Tehran*, Tehran Municipality: Research and Planning Center of Tehran. [In Persian].

- Jacobs, J. (2006). *The death and life of great American cities* (50th anniversary ed.). Vintage. (Original work published 1961)
- Kawachi, I., & Berkman, L. F. (2001). Social ties and mental health. *Journal of Urban Health*, 78(3), 458–467. Doi: 10.1093/jurban/78.3.458
- Landry, C. (2000). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan.
- Lawson, B. (2001). *The Language of Space*. Architectural Press.
- Litman, T. (2017). *Build for comfort, not just speed: Valuing service quality impacts in transport planning*. Victoria Transport Policy Institute.
- Liu, S., Higgs, C., Arundel, J., Boeing, G., Cerdera, N., Moctezuma, D., Cerin, E., Adlakha, D., Lowe, M., & Giles-Corti, B. (2022). A generalized framework for measuring pedestrian accessibility around the world using open data. *Geographical Analysis*, 54 (3), 559-582. Doi: 10.1111/gean.12290
- Lotfi, S., & Sasanipour, M. (2020). Investigating environmental factors in security of urban public spaces using path analysis model (A case study: of Shiraz city). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(3), 745-758. [In Persian].
- Majlis Research Center. (2022). *Indicators of urban development and livability: Spatial justice, sustainable habitats, and human development in metropolises*. Tehran, Iran: Majlis Research Center [In Persian].
- Marans, Robert W. (2015), Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities, *Habitat International*, 45 (1), 47-52.
- Marsoosi, N. and Azimi, S. (2022). The role of environmental and physical factors in improving the security of urban spaces, (case study of District 8 of Tehran Municipality). *Geography*, 15(52), 137-154. [In Persian].
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. Doi : 10.1037/h0054346
- Mercer. (2015). *2015 Quality of Living City Rankings*. <https://info.mercer.com>
- Mercer 's Quality of Living Report (2024). *Quality of Living Survey*, mobilityexchange.mercer.com
- Mohammad Ebrahimi, M., Oshnooei Nooshabadi, A. (2022). Prioritization of the elements affecting urban environmental quality in Shiraz, *Spatial Planning*, 12 (3), 47-66. [In Persian] Doi: 20.1001.1.22287485.1401.12.3.2.6
- Mohammadi Kazaj, B., Saghafi Asl, A., Abdollahzadeh Taraf, A. and Satarzadeh, D. (2024). Analysis of objective and subjective quality of life indicators in urban spaces (Case study: selected neighborhoods of Tehran Metropolis). *Islamic Art Studies*, 21(55), 525-543. [In Persian] Doi: 10.22034/ias.2021.293514.1650
- Montgomery, J. (2013). *Happy city: Transforming our lives through urban design*. Farrar, Straus and Giroux
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93–116. Doi: 10.1080/13574809808724418
- Naderi Nejad, R., Ghaffary, G. and Momeni, F. (2018). Oil, quality of life and development in Iran. *Social Sciences*, 25(80), 63-87. [In Persian].
- Doi: 10.22054/qjss.2018.5440.1132
- Nikpour, A., Yarahmadi, M. (2020). Recognizing the components of street vitality as promoting the quality of social life in small urban spaces, Case study: Chamran Street, Shiraz, *Journal of Sustainable City*, 3 (1), 41-54. [In Persian]. Doi: 10.22034/JSC.2020.186810.1016
- OECD. (2015). *Governing the City*. OECD Publishing. Doi: 10.1787/9789264226500-en
- OECD. (2011). *How's life? Measuring well-being*. OECD Publishing. Doi:10.1787/9789264121164-en
- Oxford Economics. (2024). *Global Cities Index: Quality of Life category indicators*. Oxford Economics. <https://www.oxfordeconomics.com/global-cities-index/>
- Panat, T., & Chandra, R. (2025). *Global Ease of Living Index: A machine learning framework for longitudinal analysis of major economies*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.06866>
- Patel, N., Nguyen, H.-H., van de Geest, J., Wagtendonk, A., Raju, M. J. S., Dadvand, P., de Hoogh, K., Cirach, M., Nieuwenhuijsen, M., Lam, T. M., & Lakerveld, J. (2025). A walk across Europe: Development of a high-resolution walkability index. *Environment International*, 200, 109542. Doi: 10.1016/j.envint.2025.109542
- Pourjafar, M. and Dehghani, F. (2011). Role of cultural landscapes regeneration in the enhancement of the quality of citizen life (case study: Zandieh Complex of Shiraz). *Naqshejahan- Basic studies and New Technologies of*

- Architecture and Planning, 1(1), 81-94. [In Persian]. Doi: 20.1001.1.23224991.1390.1.1.6.9
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster
 - Rahmani, M; Hosseinzadeh, K; Pakdelfard, M. (2023). Explanation of image and landscape of city as public interest and goods in quality of life (The case study of district 2 Shiraz Municipality). *Geography and Planning*, 27(85): 83-92 [In Persian]
 - Doi: 10.22034/GP.2022.51898.3007
 - Raphael, D. (Ed.). (2009). *Social determinants of health: Canadian perspectives (2nd ed.)*. Canadian Scholars' Press.
 - Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing.
 - Rezaei, M. R., Rafieian, M. and Hosseini, S. M. (2015). Measurement and evaluation of physical resilience of urban communities against earthquake (Case study: Tehran neighborhoods). *Human Geography Research*, 47(4), 609-623. Doi:10.22059/jhgr.2015.51228
 - Sasani, M. (2016). An analysis of relation between quality of in-between space and human-environment concepts in residential complexes case studies: selected residential complexes in Shiraz; *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 21(2), 69-80. [In Persian], Doi: 10.22059/jfaup.2016.60162
 - Sasani, M., Sasani, Z. and Zabihi, H. (2020). Analysis Quality of Life in Old Urban Tissue Case Study: Seied Zolfaghar district of Shiraz. *Geography (Regional Planning)*, 10(2-3), 821-832. [In Persian]
 - Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
 - Sen, A. (1985). *Commodities and capabilities*. North-Holland.
 - Setavand M H, Hajizadeh F, Yaghfoori H. (2019). Spatial analysis of Shiraz urban areas in terms of social justice with an emphasis on public services. *JGS*, 19(52), 171-192. [In Persian], Doi: 10.29252/jgs.19.52.171
 - Social Progress Imperative & ALTi Tiedemann Global (2025). *ALTi Global Social Progress Index 2025*. Social Progress Imperative. <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index>
 - Social Progress Imperative. (2025). *ALTi Global Social Progress Index 2025*. Social Progress Imperative. <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index>
 - Statistical Center of Iran. (2023). *Statistical data and censuses*. Tehran, Iran: Statistical Center of Iran.
 - Štreimikienė, D. (2015). Environmental indicators for the assessment of quality of life. *Intellectual Economics*, 9(1), 67–79. Doi: 10.1016/j.intele.2015.10.001
 - Tagvae, A., Refieian, M. and Salamani, H. (2015). Subjective Quality of Life Assessment based on the Perceptions of Residents; (Case Study: Hashemi Neighborhood in Tehran). *Journal of Geography and Planning*, 18(50), 89-105. [In Persian].
 - The Economist Intelligence Unit. (2023). *Global liveability index 2023: Optimism amid instability*. Economist Intelligence Unit. <https://elements.visualcapitalist.com/wp-content/uploads/2023/12/Jun-Global-Liveability-Index-2023.pdf>
 - The Economist Intelligence Unit. (2019). *The Global Liveability Index 2019: A free overview*. Economist Intelligence Unit.
 - The WHOQOL Group. (1995). The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. *Social Science & Medicine*, 41(10), 1403–1409. Doi: 10.1016/0277-9536(95)00112-K
 - UNESCO. (2013). *Annual Report 2013: Intangible Cultural Heritage*. UNESCO.
 - UNESCO. (2013). *Intangible Cultural Heritage: Annual Report 2013*. UNESCO.
 - UN Habitat. (2012). *State of the world's cities 2012/2013: The prosperity of cities*. United Nations Human Settlements Programme.
 - United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat 2024). *Quality of Life Initiative Implementation Guidelines (Advance Release v1.0)*. UN-Habitat. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2024/11/qoli-quality-of-life-initiative-implementation-guidelines-adv-release-v1.pdf>
 - United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
 - Weidemann, S., & Anderson, W. P. (2012). Neighborhood satisfaction and mental health: The role of perceived environmental characteristics. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 305–317.
 - World Bank. (2017). *Reducing inequalities in water supply, sanitation, and hygiene in the era of the Sustainable*

- Development Goals: Synthesis report of the WASH Poverty Diagnostic Initiative.* World Bank. <https://documents.worldbank.org/curated/en/554021528950823000/pdf/Reducing-Inequalities-in-Water-Supply-Sanitation-and-Hygiene-in-the-Era-of-the-Sustainable-Development-Goals.pdf>
- World Bank. (2017). *State of Electricity Access Report 2017*. World Bank
 - World Health Organization (1998) QOL User Manual: Measuring Quality of Life
 - World Council on City Data. (n.d.). *ISO 37120 Series on City Data*. <https://www.dataforcities.org/iso-37120>
 - World Health Organization. (1997). *Measuring quality of life: The World Health Organization approach*. World Health Organization.
 - Yazdanpanah Shahabadi, M. R. and Sajadzadeh, H. (2018). Social capital and its effect on urban quality of life; social approach in the planning of historical neighborhoods; case study: The historical district of Tehran. *Sociological Cultural Studies*, 9(3), 123-146. [In Persian].
 - Zare, A., Rezaei, M.R., Laghai, H. (2019). Explaining the Effective Factors on Improving the Environmental Quality of Urban Historical fabrics (Case Study: historical fabrics of Shiraz), *Journal of Research and Urban Planning*, 3(10) [In Persian]. Doi:20.1001.1.22285229.1398.10.38.1.7

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

Note for Readers:

This paper contains an identical English abstract in two sections:

Abridged Paper: To provide an overview for international readers.

Persian Section: To meet the standardized structure of Persian academic publications.

This repetition is intentional to ensure alignment with academic standards and facilitate readability for both audiences. Readers are encouraged to review the full paper for comprehensive details.

یادداشت برای خوانندگان:

این مقاله شامل یک چکیده انگلیسی در دو بخش است:

Abridged Paper: برای ارائه یک دید کلی به خوانندگان بین‌المللی.

بخش فارسی: به منظور رعایت استانداردهای ساختار مقالات علمی فارسی.

تکرار این چکیده، با هدف انطباق با استانداردهای علمی و تسهیل مطالعه برای هر دو گروه از مخاطبان طراحی شده است. خوانندگان می‌توانند برای دریافت جزئیات کامل، به متن اصلی مقاله مراجعه کنند

© [2025] by the author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). The authors retain copyright, and this work may be shared and redistributed with proper attribution.

License link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

کیفیت زندگی شهری: معیارهای زیست‌پذیری در شهرهای امروز با تأکید بر شهر شیراز

محمد سعید ایزدی^{۱*}، مهشید صبحی زاده^۲

۱. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۲. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

نکات شاخص

- دستیابی به یک چارچوب نظری برای سنجش مولفه‌های زیست‌پذیری در شهر ایرانی.
- بررسی به‌روزترین اسناد ملی و بین‌المللی و دیدگاه‌های مختلف به عنوان پشتوانه این چارچوب نظری.
- امکان پایش مداوم مولفه‌های زیست‌پذیری با یافته‌های این پژوهش جهت استفاده مدیریت شهری.

مشخصات مقاله

تاریخ ارسال	۱۴۰۳/۱۲/۲۳
تاریخ بازنگری	۱۴۰۴/۰۱/۱۶
تاریخ پذیرش	۱۴۰۴/۰۲/۱۰
تاریخ انتشار آنلاین	۱۴۰۴/۰۳/۲۹

چکیده

تنزل کیفیت زندگی در دهه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین چالش‌های سیاست‌گذاران تبدیل شده است. کیفیت زندگی شهری یکی از مباحث کلیدی در برنامه‌ریزی شهری است که ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی را در بر می‌گیرد. این پژوهش با هدف تبیین چهارچوب نظری مستخرج از نظریات و اسناد بین‌المللی، تلاش بر تبیین مؤلفه‌های کلیدی در سنجش کیفیت زندگی و متأثر از آن، بررسی شاخص‌های زیست‌پذیری در شهرها دارد. در ایران، روند پرشتاب شهرنشینی، تمرکز جمعیت در کلان‌شهرها، نابرابری فضایی در دسترسی به خدمات و فشار بر زیرساخت‌های شهری موجب شده است که بسیاری از شهرهای کشور با کاهش کیفیت زندگی و افت شاخص‌های زیست‌پذیری روبه‌رو شوند. بررسی تجارب نشان می‌دهد که ضعف در نظام حمل‌ونقل عمومی، گسترش بافت‌های ناکارآمد، آلودگی محیطی و چالش‌های اقتصادی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر وضعیت کیفیت زندگی در ایران به شمار می‌روند. این مطالعه با تدوین چهارچوب نظری به‌دنبال سنجش کیفیت زندگی در شیراز است. مطالعه حاضر براساس چهارچوبی جامع از شاخص‌های جهانی و داخلی، ابعادی همچون محیط‌زیست و پایداری، حمل‌ونقل و دسترسی، رفاه اقتصادی و اجتماعی، مشارکت و سرمایه اجتماعی، خدمات عمومی، امنیت، کیفیت مسکن و فضاهای شهری، آموزش، سلامت و حکمرانی شهری را بررسی می‌کند و تمرکز ویژه آن بر کلان‌شهر شیراز است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شیراز به‌واسطه جایگاه فرهنگی تاریخی خود از ظرفیت‌های ویژه‌ای برای ارتقای کیفیت زندگی برخوردار است. با این حال، نابرابری فضایی در دسترسی به خدمات، ضعف حمل‌ونقل عمومی، وجود بافت‌های ناکارآمد و فشارهای اقتصادی بر خانوارها، مسائلی هستند که شهروندان شیرازی از آن رنج می‌برند. نتیجه‌گیری پژوهش حاکی از آن است که بهبود کیفیت زندگی در شیراز نیازمند رویکردی جامع و عدالت‌محور است که ضمن بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی، بر توسعه زیرساخت‌ها، تقویت حمل‌ونقل عمومی، ارتقای سرمایه اجتماعی و تدوین سیاست‌های بومی متناسب با ویژگی‌های زمینه‌ای شهر تمرکز داشته باشد.

واژگان کلیدی

کیفیت زندگی
شیراز
برنامه‌ریزی شهری
عدالت فضایی
حمل‌ونقل عمومی
سرمایه اجتماعی
حکمرانی شهری.

Original Research Paper

Quality of Urban Life: Livability Criteria in Today's Cities, with Focus on the City of Shiraz

Mohammad Saeid Izadi^{1*}, Mahshid Sehzadeh²

1. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art & Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art & Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Highlights

- Achieving a theoretical framework for measuring livability components in Iranian cities
- Reviewing the most up-to-date national and international documents and different perspectives to support this theoretical framework.
- Possibility of continuous monitoring of livability components with the findings of this research for the use of urban management.

Abstract

The decline in the quality of life has become one of the important challenges for policymakers in recent decades. The quality of life is one of the key issues in urban planning that includes physical, social, economic and institutional dimensions. This study aims to explain a theoretical framework derived from international theories and attempts to explain the key components in measuring the quality of life and, as a result, examine the livability indicators in cities. In Iran, the rapid urbanization process, population concentration in metropolises, spatial inequality in access to services and pressure on urban infrastructure have caused many cities to face a decrease in the quality of life and a decline in livability indicators. A review of experiences shows that the weakness of the public transportation system, environmental pollution and economic challenges are among the most important factors affecting the quality of life in Iran. This study seeks to measure the quality of life in Shiraz by developing a theoretical framework. Based on a comprehensive framework of global and domestic indicators, the present study examines dimensions such as environment and sustainability, transportation and accessibility, economic and social well-being, participation and social capital, public services, security, quality of housing and urban spaces, education, health, and urban governance, with a special focus on the Shiraz metropolis. The findings show that Shiraz has special capacities for improving the quality of life due to its cultural-historical position. However, spatial inequality in access to services, poor public transportation, and economic pressures on households are issues that Shiraz citizens suffer from. The conclusion indicates that improving the quality of life in Shiraz requires a comprehensive approach that, while taking advantage of cultural and social capacities, focuses on developing infrastructure, strengthening public transportation, promoting social capital, and formulating local policies appropriate to the city's contextual characteristics.

Article Info

Received 13/03/2025
Revised 05/04/2025
Accepted 30/04/2025
Available Online 19/06/2025

Keywords

Quality of life
Shiraz
Spatial justice
Public transportation
Social capital.

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Izadi, M.S., & Sehzadeh, M. (2025). Quality of Urban Life: Livability Criteria in Today's Cities, with Focus on the City of Shiraz. *Iranian Urban design studies*, 2(1), 195-220.

* Author Corresponding: Email: ms.izadi@basu.ac.ir

مقدمه

کیفیت زندگی شهری، شاخصی بنیادین برای سنجش رفاه اجتماعی است؛ با این حال بسیاری از شهرهای ایران با کاهش محسوس این شاخص مواجهند. امروزه کلان‌شهرها بیش از سایر شهرها با چالش‌های پیچیده توسعه شهری روبه‌رو هستند؛ مسائلی همچون فقر شهری، نابرابری‌های فضایی و کارکردی، گسترش آسیب‌های اجتماعی، بحران هویت، بحران‌های زیست‌محیطی و قطبی شدن فزاینده فضاهای شهری از مهم‌ترین تهدیدهایی‌اند که زیست‌پذیری و رفاه شهروندان را تحت‌تأثیر قرار داده‌اند. رشد سریع شهرنشینی، تمرکز جمعیت در کلان‌شهرها، فشار بر منابع طبیعی، آلودگی محیط‌زیست، ناکارآمدی زیرساخت‌های حمل‌ونقل و نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی، همگی تأثیر مستقیم بر سلامت جسمی و روانی شهروندان دارند (غفاری و همکاران، ۱۳۹۱).

یکی از مشکلات اصلی تحلیل کیفیت زندگی در ایران، فقدان چهارچوب‌های استاندارد و داده‌های مستند برای سنجش و مقایسه وضعیت شهرهاست (محمدری کرج و همکاران، ۱۴۰۳). داده‌های موجود اغلب پراکنده و غیرهماهنگ‌اند و این امر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مؤثر شهری را دشوار می‌سازد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر، استخراج یک چهارچوب مفهومی منتج از مرور ادبیات جهانی، دیدگاه نظریات، اسناد بین‌المللی و مبانی نظری است تا این چهارچوب مبنای سنجش وضعیت کیفیت زندگی در شهر شیراز قرار گیرد.

با توجه به این چالش‌ها، هدف پژوهش حاضر تحلیل کیفیت زندگی در شهر شیراز و شناسایی مهم‌ترین چالش‌ها و ظرفیت‌های ارتقای آن است. پرسش محوری تحقیق چنین است: «کیفیت زندگی در شهر شیراز براساس شاخص‌های جهانی و ملی در چه وضعیتی قرار دارد و چه مسیرهایی برای بهبود آن می‌توان پیشنهاد داد؟»

در این پژوهش از روش تحقیق ترکیبی استفاده شده است. ابتدا چهارچوب شاخص‌های کیفیت زندگی از طریق مرور ادبیات نظری و اسناد بین‌المللی تدوین و سپس وضعیت شهر شیراز با تحلیل داده‌های آماری و مطالعات پیشین ارزیابی گردید. با این حال، به دلیل ماهیت موضوع، رویکرد غالب تحقیق کیفی و تفسیری است؛ به گونه‌ای که تحلیل‌ها و نتیجه‌گیری‌ها براساس تفسیر داده‌ها و زمینه‌های اجتماعی فرهنگی شهر شیراز صورت گرفته است. ساختار مقاله شامل چهار بخش است: مرور مفاهیم و شاخص‌های کیفیت زندگی؛ بررسی وضعیت کیفیت زندگی در شیراز براساس ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی؛ تحلیل چالش‌ها و کاستی‌ها و درنهایت جمع‌بندی همراه با ارائه پیشنهادها و سیاستی برای ارتقای کیفیت زندگی شهری.

کیفیت زندگی در ادبیات جهانی

کیفیت زندگی در دهه‌های اخیر به یکی از موضوعات محوری علوم اجتماعی و برنامه‌ریزی شهری بدل شده است؛ زیرا معیاری برای سنجش رفاه و میزان رضایت شهروندان محسوب می‌شود. این مفهوم در حوزه‌های گوناگونی چون سلامت، روان‌شناسی و توسعه شهری مطرح شده و بازتابی از درک افراد نسبت به موقعیت خود در بستر فرهنگی و اجتماعی است (Štreimikienė, 2015; The WHOQOL Group, 1995; غفاری و همکاران ۱۳۹۱؛ یزدان‌پناه و همکاران ۱۳۹۷). یکی از نخستین مؤلفه‌هایی که در ادبیات کیفیت زندگی مورد توجه قرار گرفته، ابعاد زیست‌محیطی است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مدیریت منابع طبیعی، کاهش آلودگی هوا و صوت و حفاظت از فضای سبز شهری نقشی مهم در ارتقای کیفیت زیست ایفا می‌کنند (Diener et al., 1985؛ حاتمی نژاد و همکاران ۱۳۹۵؛ اکبری و همکاران ۱۴۰۰). این موضوع در کلان‌شهرهای ایران نیز اهمیت یافته و به‌ویژه در شیراز و تهران، پیوندی مستقیم میان توسعه پایدار و سلامت عمومی شهروندان مشاهده شده است.

کیفیت فضاهای عمومی و طراحی شهری از عوامل کلیدی ارتقای رضایت و تعامل اجتماعی هستند. فضاهای خوانا، دسترس‌پذیر و چندمنظوره می‌توانند حس تعلق شهروندان را افزایش دهند (Gehl, 2011؛ یزدان‌پناه شاه‌آبادی و سجاده‌زاده، ۱۳۹۷). مطالعات نشان داده‌اند که خیابان‌ها و میدانی شهری صرفاً مسیرهای عبور نیستند، بلکه به‌عنوان عرصه‌هایی برای سرزندگی و تجربه جمعی عمل می‌کنند (Jacobs, 2006; Montgomery, 1998). بعد اجتماعی، کیفیت زندگی با سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی گره خورده است. هرچه روابط انسانی و حس تعلق مکانی در جامعه تقویت شود، انسجام اجتماعی و سلامت روانی نیز افزایش می‌یابد (Putnam, 2000; Kawachi and Berkman, 2001؛ تقوایی و رفیعیان و سلمانی، ۱۳۹۳). در مطالعات داخلی نیز بر اهمیت مشارکت شهروندان در امور محلی به‌عنوان بیانی برای توسعه پایدار تأکید شده است.

ابعاد اقتصادی نیز جدایی‌ناپذیر از کیفیت زندگی هستند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که امنیت اقتصادی، فرصت‌های شغلی و عدالت اجتماعی از عوامل کلیدی رفاه محسوب می‌شوند. سن (Sen, 1999) تأکید می‌کند که آزادی انتخاب اقتصادی و دسترسی برابر به منابع زیربنای کیفیت زندگی است. در مطالعات داخلی نیز توسعه مشاغل محلی و کاهش شکاف اقتصادی میان مناطق شهری مورد توجه قرار گرفته است (نادری‌نژاد و غفاری و مؤمنی، ۱۳۹۷).

دسترسی به خدمات شهری و نظام حمل‌ونقل کارآمد از دیگر شاخص‌های اثرگذار بر کیفیت زندگی به شمار می‌آیند. کاهش زمان

سفر و تسهیل جابه‌جایی می‌تواند رفاه اجتماعی و روانی شهروندان را بهبود بخشد (Litman, 2017; عنبری، ۱۳۸۹). همچنین دسترسی به خدمات بهداشتی و سلامت، پیش‌شرطی اساسی برای کیفیت زندگی است که تضمین‌کننده سلامت جسمی و روانی محسوب می‌شود (Raphael, 2009; فرجی ملاتی، عظیمی و زیاری، ۱۳۸۸).

زیرساخت‌های عمومی و خدمات شهری همواره به‌عنوان بستر تحقق سایر مؤلفه‌ها معرفی شده‌اند. دسترسی پایدار به آب، برق، فاضلاب و سایر امکانات اساسی شرط لازم برای تجربه زندگی باکیفیت است (World Bank, 2017; عنبری، ۱۳۸۹). افزون بر آن، حفظ هویت فرهنگی و میراث تاریخی نیز از عوامل کلیدی تقویت حس تعلق و افزایش رضایت شهروندان شناخته شده است (UNESCO, 2013; حاجی نژاد و رفیعیان و زمانی، ۱۳۹۰).

امنیت و ایمنی، چه در سطح فردی و چه اجتماعی، از بنیادی‌ترین پیش‌نیازهای کیفیت زندگی به شمار می‌روند. احساس امنیت در فضاهای عمومی، پیشگیری از جرم و ارتقای ایمنی محیطی، در بسیاری از پژوهش‌ها به‌عنوان شرط اساسی زندگی مطلوب مورد توجه قرار گرفته‌اند (Farrall et al., 2010; لطفی و ساسانی‌پور، ۱۳۹۹).

درنهایت، کیفیت مسکن و هماهنگی طراحی معماری با نیازهای ساکنان نقشی تعیین‌کننده در رفاه فردی و اجتماعی دارند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ایمنی، کیفیت، مقرون‌به‌صرفه بودن و طراحی داخلی مناسب مسکن، همگی بر احساس آسایش و رضایت شهروندان اثرگذار هستند (Lawson, 2001; حیدری و تقی‌پور، ۱۴۰۰). تمامی این مؤلفه‌ها در پرتو حکمرانی شهری کارآمد معنا می‌یابند. حکمرانی خوب با تأکید بر مشارکت‌پذیری، شفافیت و پاسخ‌گویی، زمینه تحقق مؤلفه‌های کیفیت زندگی را فراهم می‌سازد (OECD, 2015; اسفندیاری، رضایی و شمس‌الدینی، ۱۴۰۱).

جدول ۱. سیر تحول نظریه‌پردازان جهانی کیفیت زندگی و مؤلفه‌های تأکیدی آن‌ها تا ۲۰۲۵ (منبع: نگارندگان)

نظریه پرداز / نهاد	سال	رویکرد نظری	مؤلفه های تأکیدی	امکان تطبیق با شیراز
Abraham Maslow	1943	نیازهای انسانی	نیازهای اساسی (امنیت، سرپناه، معنا، خودشکوفایی)	تحلیل زیست پذیری محلات قدیمی
Amartya Sen	1985	قابلیت ها	آزادی، دسترسی به منابع، عدالت اجتماعی	بررسی شکاف طبقاتی و خدمات شهری
WHO	1997	رویکرد سلامت محور	سلامت روانی، جسمی، اجتماعی، رفاه کلی	ارزیابی سلامت شهری و فضاهای عمومی
Robert Cummins	2000	دامنه های رضایت از زندگی	سلامت، درآمد، ارتباطات اجتماعی، محیط	سنجش کیفیت زندگی شهروندان در محلات شیراز
OECD	2011	شاخص زندگی بهتر	درآمد، اشتغال، مسکن، آموزش، محیط، مشارکت	به خصوص برای مقایسه بین مناطق مختلف شهری
UN-Habitat	2012	زیست پذیری شهری	سرزندگی، ایمنی، دسترسی پذیری، خدمات عمومی	برای تحلیل کیفیت فضاهای عمومی در شیراز
Mercer	2015	رتبه بندی شهرها	سلامت، آموزش، حملونقل، تفریح، امنیت	تا حدی برای مقایسه تطبیقی با شهرهای جهانی
World Happiness Report	2016	شادی و رضایت کلی	حمایت اجتماعی، آزادی انتخاب، فساد، درآمد	برای ارزیابی احساس رفاه ذهنی مردم
The Economist Intelligence Unit	2019	زیست‌پذیری جهانی	ثبات، زیرساخت، آموزش، سلامت، فرهنگ	برای تطبیق کیفیت محیط و زیرساخت ها در شیراز
Quality of life indicators - Eurostat	2021	کیفیت زندگی در سطح اتحادیه اروپا	رفاه مادی، عدالت اجتماعی، مشارکت مدنی، کیفیت محیطی	قابل استفاده برای تحلیل سیاستگذاری در شیراز
UN- The 2030 Agenda	2015-2030	توسعه پایدار	برابری، سلامت، سکونتگاههای پایدار، آموزش	به ویژه در سیاستهای شهری پایدار شیراز
Kate Raworth	2020	اقتصاد دوناتی	رفاه در مرزهای محیط زیستی و اجتماعی	برای تحلیل پایداری اجتماعی و محیطی شهر

13	Gross National Happiness Survey Report	مستمر	شاخص شادی ناخالص	سلامت، آموزش، محیط زیست، فرهنگ، حاکمیت	برای بررسی کیفیت ذهنی زندگی در محلات تاریخی
14	Global Livability Index	2023	شاخص جهانی زیست‌پذیری	پایداری، ایمنی، فرهنگ، زیرساخت، آموزش	برای رتبه‌بندی تطبیقی در مطالعات شهری
15	Smart Cities Frameworks (e.g. ISO 37122)	2025	هوشمندسازی و کیفیت زندگی	خدمات دیجیتال، دسترسی، شفافیت، رضایت کاربران	در حال حاضر محدود، ولی در آینده ضروری برای شیراز

شاخص‌ها و نهادهای ارزیابی کیفیت زندگی شهری

ارزیابی کیفیت زندگی شهری نیازمند استفاده از شاخص‌ها و ابزارهای علمی و معتبر است که بتوانند ابعاد چندگانه رفاه، زیست‌پذیری و توسعه پایدار را به‌طور جامع اندازه‌گیری کنند. در سطح جهانی، نهادها و پروژه‌های متعددی چهارچوب‌ها و شاخص‌هایی ارائه کرده‌اند که ترکیبی از داده‌های عینی و ذهنی، شامل ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فناوری را در بر می‌گیرند. این شاخص‌ها امکان مقایسه شهرها شناسایی نقاط قوت و ضعف و ارائه راهکارهای سیاستی برای ارتقای کیفیت زندگی را فراهم می‌کنند. در کنار شاخص‌های عمومی و بین‌المللی نهادها و پروژه‌های تخصصی نیز به تحلیل ویژگی‌های خاص شهری می‌پردازند. این ابزارها غالباً ترکیبی از ابعاد فناوری، سرمایه انسانی شمول اجتماعی، حکمرانی و محیط‌زیست را مد نظر قرار می‌دهند و امکان ارزیابی دقیق‌تر کیفیت زیست و پایداری شهرها را فراهم می‌کنند. شاخص‌های تخصصی همچنین توجه ویژه‌ای به موضوعات نوظهور مانند دسترسی پیاده‌محور، هوشمندی شهری، هزینه مسکن و تنوع جمعیتی دارند و به سیاست‌گذاران و پژوهشگران کمک می‌کنند تا برنامه‌ریزی‌های مبتنی بر شواهد و راهکارهای کاربردی برای بهبود کیفیت زندگی شهری ارائه دهند.

نهادهای و شاخص‌های بین‌المللی

- در سطح بین‌المللی، نهادها و پروژه‌های متعددی چهارچوب‌ها و شاخص‌هایی برای ارزیابی کیفیت زندگی ارائه می‌دهند؛ از جمله:
 - UNHabitat – Quality of Life Initiative
 - چهارچوبی جهانی برای ارزیابی کیفیت زندگی شهری را با ترکیب داده‌های ذهنی و عینی در ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی و مشارکت شهروندی فراهم می‌کند (UNHabitat Quality of Life Initiative, 2024).
 - The Social Progress Imperative – Social Progress Index (SPI)
 - شاخصی جهانی که کیفیت زندگی را در سه بعد نیازهای پایه، زیرساخت‌های رفاه و فرصت‌ها بدون اتکا به GDP می‌سنجد و گزارش جهانی آن در سال ۲۰۲۵ منتشر شده است (Social Progress Index, 2025).
 - World Council on City Data – ISO 37120
 - استاندارد بین‌المللی ISO 37120، شاخص‌هایی شامل سلامت، امنیت، آموزش، محیط‌زیست و حمل‌ونقل شهری ارائه می‌دهد و نسخه دوم آن در ۲۰۱۸ منتشر شده است (ISO 37120, 2018).
 - Economist Intelligence Unit – Global Liveability Index
 - گزارش سالانه (۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ جزو دوره اخیر) با پوشش حدود ۱۷۳ شهر که پنج دسته کلیدی شامل ثبات اجتماعی، خدمات بهداشت، فرهنگ و محیط، آموزش و زیرساخت را شامل می‌شود.
 - Oxford Economics – Global Cities Index
 - شاخص کیفیت زندگی شامل ۶ شاخص: برابری درآمد، درآمد سرانه، هزینه مسکن، امید به زندگی، دسترسی به فرهنگ و سرعت اینترنت.

گزارش‌های معتبر در سال‌های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵

IMD Smart City Index

گزارش سالانه که ۱۴۶ شهر را بررسی می‌کند (تا ۲۰۲۵).

ترکیبی از فناوری و ابعاد انسانی (کیفیت زیست، پایداری، شمول)، با تأکید جدید بر نسبت هزینه مسکن به درآمد.

(IESE) IESE Business School Cities in Motion Index -

ارزیابی شهرها در ابعاد اقتصادی، سرمایه انسانی، اجتماعی، محیط زیست، حکمرانی، برنامه ریزی و فناوری. آخرین نسخه رسمی در ۲۰۱۹ منتشر شده است؛ اما مدل برای تحلیل پس از ۲۰۲۰ همچنان به روز استفاده می شود.

OPENCities Monitor (British Council) -

تمرکز بر «باز بودن» شهر: تنوع جمعیتی، مهاجرت، رقابت پذیری بین المللی و هم زیستی فرهنگی، ابزار ارزیابی شهرهایی مانند لندن، بارسلونا، تورنتو. پژوهش های علمی مرتبط با ویژگی های محیطی.

Walkability Index Across Europe (2025) -

توسعه شاخص پیاده پذیری با وضوح زیاد برای شهرهای اروپایی. مؤلفه هایی مثل طول خیابان های پیاده روی، تراکم تقاطع ها، فضا های سبز، دسترسی حمل و نقل عمومی و ...

Global Ease of Living Index (2025) -

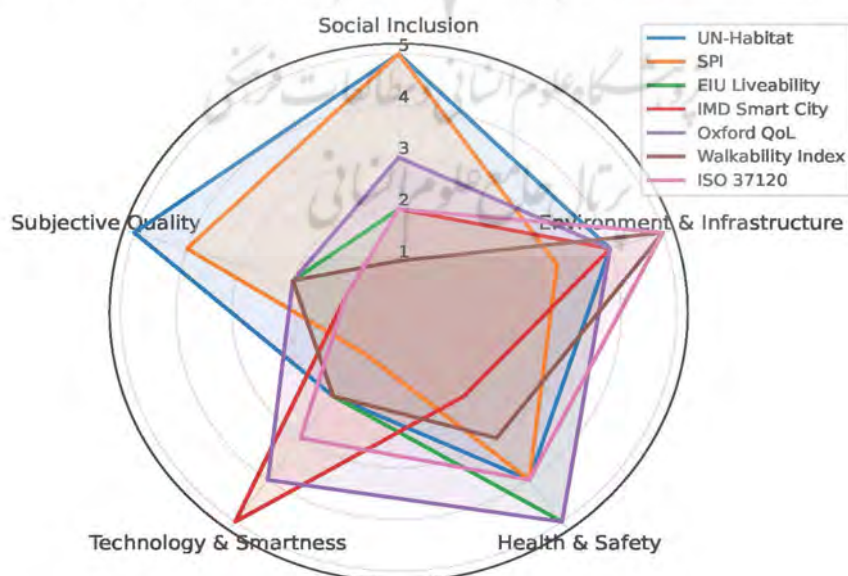
چهارچوب یادگیری ماشین برای تحلیل طولی کیفیت زندگی اقتصادهای بزرگ از ۱۹۷۰ تا کنون. ادغام شاخص های اقتصادی، اشتغال، سلامت، امنیت و زیرساخت ها.

Framework for Pedestrian Accessibility (2021) -

چهارچوب باز منبع برای سنجش دسترسی پیاده محور شهری در سطح جهانی. مؤلفه هایی مانند تراکم شبکه معابر، تراکم جمعیتی و دسترسی به خدمات محلی.

در نمودار زیر، تحلیل تطبیقی شاخص های کلیدی کیفیت زندگی برای هفت مؤسسه جهانی از سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ نشان داده شده است. هر محور نشان دهنده یکی از ابعاد مهم است که عبارتند از: شمول اجتماعی، محیط و زیرساخت (Environment & Infrastructure)، سلامت و ایمنی (Health & Safety)، فناوری و هوشمندی (Technology & Smartness)، و ادراک ذهنی از کیفیت زندگی (Subjective Quality).

Comparative Radar of Global Quality of Life Institutions (2020-2025)

نمودار ۱. تحلیل تطبیقی شاخص های کلیدی کیفیت زندگی برای هفت مؤسسه جهانی از سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ (منبع: نگارندگان)

نهادهای و منابع شاخص گذاری کیفیت زندگی در ایران

در ایران، تولید و گردآوری داده های مرتبط با کیفیت زندگی شهری عمدتاً بر عهده چند نهاد رسمی و دانشگاهی است. هریک از این نهادها از منظر خاص خود به شاخص گذاری و ارزیابی ابعاد مختلف رفاه، زیست پذیری و توسعه شهری می پردازند. با این حال، بسیاری از این شاخص ها محدود

به پروژه‌های خاص یا داده‌های ملی هستند و هنوز چهارچوبی استاندارد و یکپارچه برای سنجش جامع کیفیت زندگی در شهرها وجود ندارد. پژوهش‌های دانشگاهی نیز تلاش کرده‌اند با ارائه مدل‌ها و شاخص‌های بومی، تصویری دقیق‌تر از وضعیت کیفیت زندگی در شهرهای مختلف ایران ارائه کنند؛ اما اغلب این مطالعات محدود به نمونه‌های شهری خاص و مقاطع زمانی معین هستند. از جمله این نهادها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- مرکز آمار ایران
سرشماری‌ها و طرح‌های آماری مانند «طرح هزینه و درآمد خانوار» و «شاخص توسعه انسانی استان‌ها» را گردآوری می‌کند، اما تمرکز خاصی بر «کیفیت زندگی شهری» ندارد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۴).
- مرکز پژوهش‌های مجلس
گزارش‌هایی درباره شاخص‌های توسعه شهری و زیست‌پذیری منتشر کرده است؛ شامل «شاخص‌های عدالت فضایی»، «شاخص‌های پایداری سکونتگاه‌ها» و «توسعه انسانی شهری در کلان‌شهرها» (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۲۰۲۲).
- وزارت راه و شهرسازی - شرکت عمران و بهسازی شهری
در پروژه‌هایی مانند بازآفرینی شهری و طرح‌های جامع و تفصیلی، شاخص‌هایی مانند رضایت سکونت، دسترسی به خدمات، ایمنی و کیفیت کالبدی محلات مورد ارزیابی قرار می‌گیرند؛ این شاخص‌ها معمولاً پروژه‌محور هستند و بخشی از سامانه ملی یکپارچه محسوب نمی‌شوند (وزارت راه و شهرسازی، ۲۰۲۲).
- پژوهشگاه علوم انسانی، دانشگاه تهران، دانشگاه علم و صنعت و چند مرکز دانشگاهی دیگر
جدول ۲. مقایسه نهادهای جهانی و ایرانی متولی بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در محورهای شش‌گانه (منبع: نگارندگان)

محور / ویژگی	نهادهای و شاخص‌های بین‌المللی	نهادهای و شاخص‌های ایرانی	سطح پوشش	نوع داده	تمرکز	سال‌های اخیر
داده‌های اجتماعی و رفاهی	SPI Index Progress Social	پژوهشگاه علوم انسانی، دانشگاه‌ها	جهانی / شهرهای منتخب	ترکیبی از داده‌های عینی و ذهنی	رفاه اجتماعی و مشارکت مدنی	۲۰۲۵-۲۰۱۱
شاخص‌های محیطی و زیست‌پذیری	Life of Quality , UNHabitat 37120 ISO .Initiative	وزارت راه و شهرسازی، پروژه‌های بازآفرینی شهری	جهانی / ایران (پروژه‌محور)	داده‌های محیطی، خدمات شهری	پایداری، محیط‌زیست، کیفیت فضا	۲۰۲۵-۲۰۱۸
امنیت و ایمنی	In- Liveability Global EIU Index City Smart IMD .dex	مرکز پژوهش‌های مجلس شاخص عدالت فضایی و پایداری سکونتگاه‌ها	جهانی / کلان‌شهرهای ایران	داده‌های رسمی، گزارش‌ها	امنیت، اجتماعی، ایمنی شهری	۲۰۲۵-۲۰۱۹
خدمات عمومی و زیرساخت	Walkability, 37120 ISO Europe Across Index	مرکز آمار ایران، طرح هزینه و درآمد خانوار	جهانی / استان‌ها و شهرها	داده‌های رسمی آماری	دسترسی به خدمات، زیرساخت شهری	۲۰۲۵-۲۰۱۸
مشارکت شهروندی و سرمایه اجتماعی	Life of Quality , UNHabitat Initiative	دانشگاه‌ها، رساله‌ها و پروژه‌های محلی	جهانی / محله‌ها و شهرهای ایران	داده‌های نظرسنجی و مشارکت	حس تعلق، مشارکت مدنی	۲۰۲۴-۲۰۲۰
شاخص اقتصادی و اشتغال	, Economics Oxford .SPI Index Cities Global	پژوهش‌های دانشگاهی و مرکز آمار ایران	جهانی / ملی و شهری	داده‌های اقتصادی، درآمد، شغل	عدالت اقتصادی، فرصت شغلی	۲۰۲۵-۲۰۱۱

تفاوت و ارتباط کیفیت زندگی و کیفیت زیست

در ادبیات علمی، دو اصطلاح «کیفیت زندگی» و «کیفیت زیست» به صورت نزدیک اما با تفاوت‌هایی به کار می‌روند. کیفیت زندگی مفهومی گسترده است که ابعاد جسمی، روانی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را در بر می‌گیرد و نشان‌دهنده میزان رفاه و رضایت افراد از زندگی است (Štreimikienė, 2015; The WHOQOL Group, 1995; غفاری و همکاران ۱۳۹۱؛ یزدان‌پناه و همکاران ۱۳۹۷).

در مقابل، کیفیت زیست بیشتر به ابعاد محیطی و کالبدی زندگی توجه دارد و ظرفیت محیط برای پاسخ‌گویی به نیازهای مادی و معنوی افراد را می‌سنجد. کیفیت هوا و آب، دسترسی به خدمات شهری، وجود فضای سبز، ایمنی و زیبایی‌های محیطی از مؤلفه‌های اصلی آن هستند (World Health Organization, 1998; World Bank, 2011). به بیان دیگر، کیفیت زیست زیرساخت محیطی کیفیت زندگی است. هرچه شرایط محیطی بهتر باشد، ارتقای کیفیت زندگی محتمل‌تر خواهد بود (Weidemann & Anderson, 2012).

ارتباط این دو مفهوم به‌ویژه در مطالعات شهری اهمیت دارد. برنامه‌ریزان شهری برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان ناگزیر از بهبود کیفیت زیست هستند؛ از جمله ارتقای زیرساخت‌های زیست‌محیطی، کاهش آلودگی، گسترش فضاهای سبز و افزایش ایمنی شهری (Gehl, 2010; Putnam, 2000; Berkman & Kawachi, 2011).

زیست‌پذیری در ادبیات شهری و معماری

مفهوم زیست‌پذیری به توانایی محیط شهری در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان و فراهم کردن شرایط رفاهی و اجتماعی مطلوب اشاره دارد. این مفهوم از اواخر قرن بیستم به‌طور گسترده در طراحی شهری و معماری مطرح شد و بر تجربه انسانی، تعامل اجتماعی و عملکرد محیط‌های شهری تأکید می‌کند. اپلبارد و لینتل کیفیت زندگی شهری را از طریق شاخص‌هایی مانند خلوت، قلمرو، ایمنی، دسترسی به خدمات و میزان آلودگی محیطی بررسی کردند و نشان دادند که تجربه محیط شهری نقش حیاتی در رفاه ساکنان دارد (Appleyard and Lintell., 1981). بنتلی و همکاران با تمرکز بر نفوذپذیری، تنوع کاربری‌ها، انسجام بصری و سازگاری محیط، به اهمیت ترکیب شاخص‌های فیزیکی و اجتماعی برای ارتقای کیفیت محیط شهری اشاره کردند و نشان دادند که کیفیت فضاهای شهری تنها به ساختار کالبدی محدود نمی‌شود؛ بلکه تجربه انسانی و تعاملات اجتماعی را نیز شکل می‌دهد (Bentley et al., 1985).

در دهه‌های اخیر، نظریه‌پردازانی مانند چارلز لندری و جان مونتگومری، رویکردهای سرزندگی و زیست‌پذیری را گسترش دادند و بر اهمیت اختلاط کاربری‌ها، حضور فعال شهروندان در عرصه عمومی، دسترسی به خدمات و پویایی اجتماعی تأکید کردند (Landry, 2000; Montgomery, 2013).

این رویکردها نشان می‌دهند که شهرهای زیست‌پذیر نه تنها کارکرد شهری مطلوب دارند، بلکه سلامت روانی، تعلق به مکان و تعاملات اجتماعی ساکنان را نیز تقویت می‌کنند. مطالعات معاصر همچنین بر اهمیت ترکیب شاخص‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی برای سنجش زیست‌پذیری تأکید دارند. به‌عنوان مثال، کارمونا چهارچوبی چندبعدی برای طراحی فضاهای شهری ارائه کرده است که شامل ابعاد کالبدی کیفیت فضاهای عمومی، دسترسی، امنیت و تعاملات اجتماعی است (Carmona, 2019). پژوهش‌های جهانی نشان داده‌اند که فضاهای شهری با تراکم مناسب شبکه معابر، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، وجود فضاهای سبز و فضاهای تجمع عمومی، تعامل اجتماعی و سرزندگی اقتصادی را افزایش می‌دهند (Gehl 2010; Beatley, 2011).

در ایران به مفاهیم زیست‌پذیری و کیفیت زندگی شهری در پژوهش‌های دانشگاهی نیز توجه شده است. نمونه‌هایی از این مطالعات شامل «مدل ایرانی ارزیابی کیفیت زیست‌پذیری شهرها» و تحقیقاتی درباره کیفیت زندگی شهری در شیراز، تبریز، کرمان و یزد هستند که بر شاخص‌هایی مانند دسترسی به خدمات، امنیت، کیفیت فضاهای عمومی و رضایت ساکنان تمرکز دارند (حاجی‌نژاد، رفیعیان و زمانی، ۱۳۹۰؛ ستاوند، حاجی‌زاده و یغفوری، ۱۳۸۹). این مطالعات نشان می‌دهند که توجه به زیست‌پذیری می‌تواند ابزار مناسبی برای تحلیل نقاط ضعف و قوت شهری و برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار ارائه کند. به‌طور کلی، زیست‌پذیری به‌عنوان چهارچوبی چندبعدی، شامل ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، امکان تحلیل جامع شهرها را فراهم می‌آورد و به سیاست‌گذاران و طراحان شهری کمک می‌کند تا شهرهایی سرزنده، ایمن و پاسخ‌گو به نیازهای انسانی خلق کنند.

مطالعات کیفیت زندگی در ایران

کیفیت زندگی به‌عنوان مفهومی چندبعدی و میان‌رشته‌ای، در دهه‌های اخیر در حوزه‌های گوناگون از جمله برنامه‌ریزی شهری، علوم اجتماعی سلامت عمومی و روان‌شناسی جایگاه ویژه‌ای یافته است. این مفهوم در ادبیات جهانی به ترکیب شاخص‌های عینی مانند کیفیت محیط‌زیست مسکن، خدمات و زیرساخت‌های شهری از یک سو و شاخص‌های ذهنی همچون رضایت از زندگی، احساس امنیت و تعلق مکانی از سوی دیگر اشاره دارد (The WHOQOL Group, 1995; Marans, 2015). از همین‌رو پژوهشگران تأکید می‌کنند که سنجش کیفیت زندگی بدون در نظر گرفتن تجربه زیسته شهروندان کامل نخواهد بود و باید هر دو بعد عینی و ذهنی در تحلیل‌ها لحاظ شود.

در مطالعات داخلی نیز توجه به کیفیت زندگی به‌طور چشمگیری افزایش یافته است و پژوهش‌ها نشان داده‌اند که این شاخص در

کلان‌شهرهای کشور بیش از هر چیز تحت‌تأثیر مسائلی همچون آلودگی هوا، تراکم بالای جمعیت، کمبود و نابرابری در توزیع خدمات شهری و ناکارآمدی شبکه حمل‌ونقل عمومی قرار دارد (فرجی‌ملایی و عظیمی و زیاری، ۱۳۸۸؛ غفاری و همکاران، ۱۳۹۱). پژوهش‌ها همچنین نشان می‌دهند که کیفیت زندگی شهری به‌شدت به دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها وابسته است و نابرابری در این دسترسی‌ها می‌تواند شکاف‌های اجتماعی و اقتصادی را تشدید کند.

برخی تحقیقات داخلی به ناهمگنی کیفیت زندگی در مقیاس درون‌شهری اشاره کرده‌اند؛ به طوری که تفاوت‌های معناداری میان محلات و مناطق مختلف یک شهر مشاهده می‌شود (مرصوصی و عظیمی، ۱۴۰۱). این ناهمگنی اهمیت عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، برنامه‌ریزی مبتنی بر مکان و ضرورت توجه به مناطق کم‌برخوردار را برجسته می‌سازد. در این راستا، تحلیل عدالت فضایی می‌تواند ابزار مؤثری برای سیاست‌گذاران شهری باشد تا با هدف‌گذاری دقیق و توزیع عادلانه منابع، کیفیت زندگی شهروندان را ارتقا دهند. از سوی دیگر، ابعاد اجتماعی کیفیت زندگی تنها به دسترسی به امکانات فرهنگی یا خدمات عمومی محدود نمی‌شود. سرمایه اجتماعی، اعتماد متقابل و میزان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های جمعی و تصمیم‌گیری‌ها نیز به‌عنوان مؤلفه‌های اساسی در ارتقای کیفیت زندگی مطرح هستند (غفاری و همکاران، ۱۹۳۱). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تقویت روابط اجتماعی، حس تعلق و مشارکت فعال شهروندان در فضاهای عمومی می‌تواند به پویایی اجتماعی، کاهش نابرابری و ارتقای امنیت روانی کمک کند.

به ابعاد اقتصادی نیز در مطالعات کیفیت زندگی در ایران توجه شده است. شاخص‌هایی مانند درآمد خانوار، هزینه مسکن، فرصت‌های شغلی و امنیت اقتصادی به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر رضایت زندگی، رفاه ذهنی و توانمندسازی اجتماعی مطرح شده‌اند (فرجی‌ملایی و همکاران، ۱۳۸۸). این ابعاد اقتصادی در تعامل با فضاهای شهری و زیرساخت‌ها، تأثیر مستقیمی بر امکان بهره‌مندی ساکنان از خدمات و کیفیت محیط زندگی دارند. در مجموع، مرور ادبیات داخلی نشان می‌دهد که کیفیت زندگی شهری مفهومی پویا و چندلایه است که برای تحلیل آن باید به ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و ذهنی در کنار هم توجه شود. شاخص‌هایی چون حمل‌ونقل و دسترسی، عدالت فضایی، سرمایه اجتماعی و رفاه اقتصادی، می‌توانند تحلیل‌ها را واقع‌بینانه‌تر و کامل‌تر سازند. این چهارچوب تحلیلی، به‌ویژه در بررسی کلان‌شهری مانند شیراز، می‌تواند مبنای مناسبی برای شناخت قوت و ضعف، شناسایی نابرابری‌ها و ارائه راهکارهای سیاستی جهت ارتقای کیفیت زندگی شهروندان باشد.

سنجش کیفیت زندگی براساس چهارچوب مستخرج از ادبیات نظری

کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است که ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی را در بر می‌گیرد. سنجش آن تنها با شاخص‌های عینی نظیر مسکن یا خدمات شهری کافی نیست و نیازمند توجه به ابعاد ذهنی، همچون رضایت، امنیت و مشارکت اجتماعی نیز هست. در ارتباط با شیراز، این چهارچوب اهمیت بیشتری می‌یابد؛ زیرا شهر از یک سو دارای ظرفیت‌هایی چون میراث فرهنگی، زیرساخت‌های درمانی و مراکز آموزشی است و از سوی دیگر با چالش‌هایی مانند نابرابری فضایی، ضعف حمل‌ونقل عمومی و فشارهای اقتصادی روبه‌روست. ابعاد اصلی چهارچوب شامل محیط‌زیست و پایداری، کیفیت فضاهای شهری، اجتماع و مشارکت، رفاه اقتصادی، حمل‌ونقل و دسترسی، امنیت مسکن و زیرساخت‌ها، آموزش، خدمات فراغت، سلامت و حکمرانی شهری است. هر یک از این ابعاد و زیرمؤلفه‌های آن می‌تواند تصویری دقیق‌تر از وضعیت کیفیت زندگی در شیراز ارائه دهد و مبنای سیاست‌گذاری برای ارتقای عدالت فضایی و بهبود رفاه شهروندان قرار گیرد.

جدول ۳. چهارچوب مستخرج از مرور ادبیات نظری در ابعاد دوازده‌گانه سنجش کیفیت زندگی (منبع: نگارندگان)

بعد اصلی	زیرمؤلفه
محیط‌زیست و پایداری	- کیفیت هوا و کاهش آلودگی صوتی - دسترسی به فضاهای سبز شهری - مدیریت پسماند و بازیافت
کیفیت فضاهای شهری	- طراحی محیط‌های شهری - زیبایی‌شناسی و هویت مکان - دسترسی به فضاهای عمومی
ابعاد اجتماعی و مشارکت	- مشارکت اجتماعی و حس تعلق به محله - سطح اعتماد اجتماعی - غنای فرهنگی و برگزاری رویدادها
	- حفاظت از منابع طبیعی - تاب‌آوری در برابر تغییرات اقلیمی - بهینه‌سازی مصرف انرژی و آب
	- ایمنی و راحتی فضاهای شهری - سرزندگی و پویایی
	- تنوع فرهنگی و مهاجرت‌پذیری - برابری جنسیتی و عدالت اجتماعی

<ul style="list-style-type: none"> - سطح درآمد خانوار - برابری اقتصادی - نرخ اشتغال و تنوع فرصت‌های شغلی 	<ul style="list-style-type: none"> - امنیت اقتصادی و رفاه
<ul style="list-style-type: none"> - کاهش زمان سفر - کیفیت و پوشش حمل‌ونقل عمومی - وضعیت شبکه راه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - حمل و نقل و دسترسی و خدمات شهری
<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت اجتماعی و حس تعلق به محله - سطح اعتماد اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> - زیرساخت‌های عمومی و خدمات شهری
<ul style="list-style-type: none"> - امنیت فردی و کاهش جرایم - مدیریت بحران و آمادگی در برابر حوادث 	<ul style="list-style-type: none"> - امنیت و ایمنی
<ul style="list-style-type: none"> - کیفیت و ایمنی مسکن - تراکم جمعیت و سرائه فضای زندگی 	<ul style="list-style-type: none"> - مسکن و زیرساخت
<ul style="list-style-type: none"> - سطح سواد عمومی - کیفیت مدارس و آموزش عالی - دسترسی به امکانات آموزشی 	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش
<ul style="list-style-type: none"> - امکانات ورزشی و فرهنگی 	<ul style="list-style-type: none"> - خدمات فراغت
<ul style="list-style-type: none"> - دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی - امید به زندگی - سلامت روان و رضایت از سلامت 	<ul style="list-style-type: none"> - سلامت و بهداشت
<ul style="list-style-type: none"> - مدیریت مشارکتی - شفافیت و پاسخ‌گویی 	<ul style="list-style-type: none"> - سیاست‌گذاری و حاکمیت

تحلیل کیفیت زندگی در شیراز بر پایه چهارچوب نظری

تحلیل کیفیت زندگی در شهر شیراز نشان می‌دهد که این کلان‌شهر در تقاطع ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی و چالش‌های ناشی از رشد سریع شهری قرار دارد. براساس چهارچوب نظری مبتنی بر ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی، وضعیت کیفیت زندگی در شیراز به شرح زیر بررسی می‌شود:

محیط‌زیست و پایداری

شیراز به دلیل موقعیت جغرافیایی خود از اقلیم نسبتاً متنوع و منابع طبیعی ارزشمند بهره‌مند است. با این حال، رشد سریع شهری و گسترش ساخت‌وسازهای غیررسمی، فشار زیادی بر محیط‌زیست وارد کرده است. آلودگی هوا در فصل‌های پرتراffic، پراکنش نامتوازن فضای سبز و تهدید باغ‌های پیرامونی شهر، از چالش‌های جدی در حوزه پایداری محیطی به شمار می‌رود. تقویت مدیریت زیست‌محیطی، حفظ باغ‌های تاریخی و ارتقای عدالت در توزیع فضاهای سبز از ضرورت‌های بهبود کیفیت زندگی در این حوزه است (محمد ابراهیمی جهرمی و اشنویی نوش‌آبادی، ۱۴۰۱).

حمل‌ونقل و دسترسی

توسعه مترو در سال‌های اخیر، گامی مثبت در جهت بهبود حمل‌ونقل عمومی در شیراز بوده است. با وجود این، پوشش ناکافی خطوط و اتکای زیاد شهروندان به خودروهای شخصی، موجب تشدید ترافیک و آلودگی هوا شده است. ضعف در یکپارچگی سیستم حمل‌ونقل و کمبود زیرساخت‌های دوچرخه‌سواری و پیاده‌راه‌ها، کیفیت زندگی روزمره را کاهش داده است. برنامه‌ریزی برای حمل‌ونقل پایدار و توسعه سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی یکپارچه، از اولویت‌های اساسی است (نیک‌پور و یاراحمدی، ۱۳۹۹).

اقتصاد و رفاه اجتماعی

شیراز ظرفیت‌های اقتصادی ارزشمندی در حوزه گردشگری، صنایع فرهنگی و خدمات دارد. با این حال، نرخ بالای بیکاری جوانان، تمرکز

مشاغل غیررسمی در حاشیه شهر و فشار توری بر هزینه‌های خانوار، سطح رفاه اجتماعی را محدود کرده است. نابرابری اقتصادی بین محلات برخوردار و کم‌برخوردار نیز شکاف اجتماعی را عمیق‌تر می‌کند. تقویت گردشگری پایدار و حمایت از کسب‌وکارهای محلی می‌تواند بخشی از این چالش‌ها را برطرف کند (ستاوند و حاجی‌زاده و یغفوری، ۱۳۸۹؛ بازایی و همکاران، ۱۴۰۰).

اجتماع و مشارکت

شیراز با پشتوانه فرهنگی و تاریخی خود سرمایه اجتماعی بسیار زیاد دارد. با وجود این، مشارکت سازمان‌یافته شهروندان در فرایندهای برنامه‌ریزی شهری محدود است و اعتماد اجتماعی در برخی محلات، به‌ویژه در مناطق حاشیه‌ای، ضعیف‌تر به نظر می‌رسد. ارتقای بسترهای مشارکت محلی، ایجاد شوراهای محله و تقویت نقش انجمن‌های مدنی می‌تواند در بهبود کیفیت زندگی اجتماعی نقش‌آفرین باشد (زارع و رضایی و لقای، ۱۳۹۸، پورجعفر و دهقانی، ۱۳۹۰).

خدمات عمومی و زیرساخت‌ها

مناطق مرکزی و توسعه‌یافته شیراز از نظر دسترسی به خدمات شهری، درمانی و آموزشی وضعیت مناسبی دارند؛ اما در مناطق پیرامونی کمبودهای جدی وجود دارد. این نابرابری فضایی در توزیع خدمات عمومی باعث می‌شود بخشی از جمعیت شهری احساس محرومیت و طرد اجتماعی داشته باشند. برنامه‌ریزی عدالت‌محور برای توزیع خدمات می‌تواند این فاصله‌ها را کاهش دهد (ساسانی و ساسانی و ذبیحی، ۱۳۹۹).

امنیت و ایمنی

سطح امنیت عمومی در شیراز نسبت به برخی کلان‌شهرهای دیگر بالاتر ارزیابی می‌شود؛ اما احساس امنیت شهروندان در محلات مختلف یکسان نیست. در بافت‌های فرسوده و حاشیه‌ای، بیکاری و کمبود خدمات، زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی است. افزایش نظارت اجتماعی، تقویت امکانات رفاهی و فرهنگی در این مناطق می‌تواند به بهبود احساس امنیت کمک کند (رضایی و رفیعیان و حسینی، ۱۳۹۴).

مسکن و کیفیت فضاهای شهری

شیراز از یک‌سو دارای بافت تاریخی ارزشمند است که ظرفیت بسیاری برای بازآفرینی دارد و از سوی دیگر با گسترش بافت‌های ناکارآمد و سکونتگاه‌های غیررسمی روبه‌روست. کیفیت پایین مسکن در برخی نواحی و ضعف در تأمین زیرساخت‌ها، شکاف کالبدی و اجتماعی شهر را افزایش داده است. سیاست‌های بازآفرینی شهری و ارتقای کیفیت مسکن می‌تواند اثر مثبتی بر کیفیت زندگی داشته باشد (رحمانی و حسین‌زاده و پاکدل‌فرد، ۱۴۰۲؛ ساسانی و عینی‌فر و ذبیحی، ۱۳۹۵).

آموزش، سلامت و خدمات فراغت

شیراز به‌عنوان قطب آموزش عالی و پزشکی کشور، دسترسی مناسبی به خدمات آموزشی و درمانی فراهم کرده است. با این حال، نابرابری در توزیع این خدمات بین مناطق شهری همچنان وجود دارد. کمبود فضاهای فرهنگی و فراغتی در برخی محلات نیز موجب کاهش کیفیت زندگی می‌شود. توسعه زیرساخت‌های فرهنگی و ورزشی در کنار حفظ جایگاه شیراز در حوزه سلامت می‌تواند سطح رفاه شهروندان را ارتقا دهد.

حکمرانی و سیاست‌گذاری شهری

نهادهای محلی در سال‌های اخیر برنامه‌هایی برای بهبود کیفیت زندگی تدوین کرده‌اند؛ اما ضعف در هماهنگی نهادی و نبود رویکرد عدالت‌محور مانع تحقق کامل آن شده است. همچنین، نبود شاخص‌های بومی برای سنجش کیفیت زندگی متناسب با شرایط خاص شیراز، چالشی جدی است. تدوین سیاست‌های شهری بر پایه مشارکت شهروندان و شاخص‌های بومی می‌تواند زمینه‌ساز بهبود پایدار کیفیت زندگی شود.

جمع‌بندی

بررسی کیفیت زندگی در شیراز نشان می‌دهد که این شهر هم‌زمان با برخورداری از ظرفیت‌های برجسته در حوزه سلامت، آموزش و فرهنگ با چالش‌هایی جدی در عدالت فضایی، حمل‌ونقل عمومی و رفاه اجتماعی مواجه است. چهارچوب نظری حاضر کمک می‌کند تا ابعاد مختلف کیفیت زندگی به‌صورت یکپارچه تحلیل شود و مسیرهای سیاست‌گذاری برای ارتقای عدالت اجتماعی، بهبود زیرساخت‌های شهری و تقویت سرمایه اجتماعی در شیراز ترسیم گردد. بر این اساس، توجه به توسعه حمل‌ونقل پایدار، بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد، حمایت از کسب‌وکارهای محلی و تدوین شاخص‌های بومی برای سنجش کیفیت زندگی می‌تواند از گام‌های اساسی در بهبود وضعیت موجود باشد. درنهایت، انجام پژوهش‌های آینده‌پژوهانه و مطالعات میدانی محلی، چشم‌انداز دقیق‌تری از روندهای آتی کیفیت زندگی در شیراز ارائه خواهد داد.

راهبردهای پیشنهادی برای ارتقای کیفیت زندگی

در شهرها، مجموعه‌ای از اقدامات عملی هستند که بر پایه شاخص‌های جهانی و تجربه‌های داخلی شکل گرفته‌اند. این راهبردها تلاش می‌کنند ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را هم‌زمان پوشش دهند و از طریق مداخلات مشخص، بستر بهبود رفاه شهروندان را فراهم سازند. جدول زیر نمونه‌ای از این راهبردها را در ارتباط با مؤلفه‌های اصلی کیفیت زندگی نشان می‌دهد.

جدول ۴. راهبردهای پیشنهادی برای ارتقای مؤلفه‌های کیفیت زندگی (منبع: نگارندگان)

مؤلفه	راهبردهای پیشنهادی	منابع نمونه داخلی و جهانی
محیط‌زیست و پایداری	توسعه و نگهداری فضای سبز شهری، مدیریت جامع پسماند، کاهش آلاینده‌ها، بهینه‌سازی مصرف انرژی	Diener et al, 2010 ؛ زارع، رضایی و لقانی، ۱۳۹۸
کیفیت فضا	طراحی فضاهای چندمنظوره و کاربرپسند، ارتقای دسترسی به فضاهای باز و سبز	Gehl, 2011؛ مرصوصی و عظیمی، ۱۴۰۱؛ مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایرانیان، ۱۳۹۵
اجتماعی و مشارکت	تقویت نهادهای محلی، حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی، افزایش مشارکت مردمی	Putnam, 2000؛ یزدان‌پناه شاه‌آبادی و سجادزاده، ۱۳۹۷
اقتصادی و رفاه	توسعه مشاغل محلی، ایجاد شبکه‌های حمایتی اقتصادی، افزایش عدالت اقتصادی	Sen, 1999؛ اکبری و التیامی‌نیا، ۱۴۰۰
حمل‌ونقل و دسترسی	بهبود ناوگان حمل‌ونقل عمومی، توسعه مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، کاهش ترافیک	Litman, 2017؛ نیک‌پور و یاراحمدی، ۱۳۹۹
سلامت و بهداشت	ارتقای دسترسی به مراکز درمانی، برنامه‌های پیشگیری و آموزش سلامت	Raphael, 2009؛ حیدری و تقی‌پور، ۱۴۰۰
خدمات عمومی	ارتقای زیرساخت‌های اساسی، تضمین خدمات پایدار و قابل اعتماد	World Bank, 2017؛ عنبری، ۱۳۸۹
فرهنگی و میراث	حفاظت از میراث فرهنگی، ترویج برنامه‌های فرهنگی و آموزشی	UNESCO, 2013؛ پورجعفر و دهقانی، ۱۳۹۰
امنیت و ایمنی	افزایش نظارت شهری، بهبود روشنایی معابر، آموزش پیشگیری از جرم	Farrall et al., 2010؛ مرصوصی و عظیمی، ۱۴۰۱
مسکن	افزایش کیفیت ساخت، تأمین مسکن مناسب و مقرون‌به‌صرفه	Gilbert, 1999؛ محمدی کزج و همکاران، ۱۴۰۳؛ مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایرانیان، ۱۳۹۵
طراحی داخلی	استانداردسازی طراحی داخلی، آموزش و توانمندسازی طراحان داخلی	Lawson, 2001؛ غفاری و همکاران، ۱۳۹۱
سیاست و حاکمیت	توسعه سیاست‌های مشارکتی، شفافیت و پاسخ‌گویی در مدیریت شهری	OECD, 2015؛ اسفندیاری و همکاران، ۱۴۰۱

سیاست‌های کلان پیشنهادی در چهارچوب مفهومی مستخرج از ادبیات

سیاست‌های کلان مرتبط با کیفیت زندگی، رویکردهای راهبردی در سطح حکمرانی شهری و ملی هستند که جهت‌گیری کلی مدیریت شهری را مشخص می‌کنند. این سیاست‌ها نه تنها بر برنامه‌های کوتاه‌مدت و پروژه‌های اجرایی اثرگذارند، بلکه نقشه‌راهی برای توسعه پایدار و عدالت‌محور در شهرها فراهم می‌آورند. جدول زیر سیاست‌های کلان پیشنهادی در حوزه‌های مختلف از مدیریت شهری تا مسکن و فرهنگ را معرفی می‌کند.

جدول ۵. سیاست‌های کلان پیشنهادی برای ارتقای مؤلفه‌های کیفیت زندگی (منبع: نگارندگان)

حوزه سیاست‌گذاری	سیاست‌های کلان پیشنهادی	منابع نمونه داخلی و جهانی
مدیریت شهری	ایجاد ساختارهای مدیریت پاسخ‌گو، تقویت نقش نهادهای محلی	OECD 2015 : اسفندیاری و همکاران، ۱۴۰۱؛ مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایران، ۱۳۹۵
پایداری محیطی	تصویب و اجرای مقررات کاهش آلودگی، تشویق بهره‌وری انرژی	United Nations, 2015 : زارع و رضایی و لقائی، ۱۳۹۸
توسعه اجتماعی	سیاست‌های توانمندسازی گروه‌های اجتماعی، ترویج عدالت	Kawachi & Berkman 2001 : یزدان‌پناه شاه‌آبادی و سجاذاده، ۱۳۹۷
توسعه اقتصادی	حمایت از کسب‌وکارهای خرد و متوسط، جذب سرمایه‌گذاری پایدار	Sen, 1999 : اکبری و التیامی‌نیا، ۱۴۰۰
حمل‌ونقل	توسعه حمل‌ونقل پاک، گسترش زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی	Cervero, 2013 : نیک‌پور و یاراحمدی، ۱۳۹۹
سلامت	تضمین پوشش همگانی خدمات بهداشتی، حمایت از سلامت روان	Raphael, 2009 : حیدری و تقی‌پور، ۱۴۰۰
فرهنگ و میراث	سیاست‌های حمایت از حفاظت و معرفی میراث فرهنگی	UNESCO, 2013 : پورجعفر و دهقانی، ۱۳۹۰
امنیت	تقویت نظام‌های پیشگیری جرم، افزایش همکاری‌های اجتماعی	Farrall et al, 2010 : مرصوصی و عظیمی، ۱۴۰۱
مسکن	برنامه‌های تأمین مسکن اجتماعی، حمایت از خانواده‌های کم‌درآمد	Gilbert, 1999 : محمدی‌کرج و همکاران، ۱۴۰۳؛ مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایران، ۱۳۹۵

نتیجه‌گیری

بررسی کیفیت زندگی در شیراز نشان داد که این شهر با وجود ظرفیت‌های فرهنگی، تاریخی، آموزشی و درمانی قابل توجه، با چالش‌های اساسی در حوزه عدالت فضایی، حمل‌ونقل عمومی، نابرابری اقتصادی و ضعف در مشارکت اجتماعی روبه‌روست. چهارچوب نظری ارائه شده کمک کرد تا ابعاد مختلف کیفیت زندگی، شامل محیط‌زیست، حمل‌ونقل، اقتصاد، اجتماع، خدمات عمومی، امنیت، مسکن، آموزش، سلامت و حکمرانی، به صورت یکپارچه تحلیل شوند. نتایج حاکی از آن است که نقاط قوت شیراز بیشتر در حوزه‌های آموزش عالی، خدمات درمانی و میراث فرهنگی متمرکز است در حالی که نقاط ضعف عمدتاً در زمینه‌های حمل‌ونقل، بافت‌های ناکارآمد، نابرابری فضایی در خدمات و ضعف ساختارهای مشارکت شهروندی مشاهده می‌شود. این ناهمگونی سبب شده کیفیت زندگی در محلات مختلف شهر تفاوت چشمگیری داشته باشد.

از این رو، بهبود کیفیت زندگی در شیراز نیازمند رویکردی جامع و عدالت‌محور است. تدوین سیاست‌های شهری باید با تأکید بر توسعه حمل‌ونقل عمومی پایدار، بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد، تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت محلی و همچنین ایجاد شاخص‌های بومی برای سنجش کیفیت زندگی صورت گیرد. تنها در این صورت می‌توان چشم‌اندازی برای ارتقای رفاه، کاهش نابرابری‌ها و دستیابی به شهری پایدار و زیست‌پذیر در شیراز ترسیم کرد.

بیانیه‌ها

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند هیچ‌گونه تعارض منافع مرتبط با این پژوهش وجود ندارد.

موافقت اخلاقی

این پژوهش شامل هیچ‌گونه آزمایش بالینی بر انسان‌ها یا حیوانات نبوده و لذا نیاز به دریافت تأییدیه رسمی از کمیته اخلاق نداشته است.

مشارکت مالی

این پژوهش مستخرج از ارائه نگارندگان در نشست تخصصی تهیه سند ارتقا کیفیت زیست شهر شیراز می باشد که با حمایت مالی معاونت شهرسازی و معماری شهرداری شیراز به انجام رسیده است.

رضایت آگاهانه

تمام شرکت کنندگان در این پژوهش رضایت آگاهانه خود را به صورت کتبی اعلام کرده‌اند.

مشارکت نویسندگان

ایده‌پردازی و طراحی مطالعه: هر دو نویسنده به طور مساوی در ارائه ایده تحقیق و طراحی مطالعه مشارکت کرده‌اند؛ گردآوری و بررسی داده‌ها: مسئولیت جمع‌آوری داده‌ها بر عهده نویسنده اول بوده است؛ تحلیل و تفسیر داده‌ها: نویسندگان به طور مساوی در تجزیه و تحلیل داده‌ها و تفسیر نتایج مشارکت داشتند؛ تصویرسازی: نویسنده دوم جداول، نمودارها، نقشه‌ها و اسناد پشتیبان را تهیه کرده است؛ نگارش پیش‌نویس اولیه: نویسنده اول پیش‌نویس اصلی مقاله را نوشته است؛ بازبینی و اصلاح مقاله: نویسنده دوم مقاله را بررسی و نسخه نهایی را تأیید کرده است؛ مدیریت پروژه تحقیقاتی: نویسنده اول مسئول مدیریت، هماهنگی و برنامه‌ریزی اجرای این پروژه تحقیقاتی بوده است؛ اعتبارسنجی و تأیید نهایی: نویسنده دوم نسخه نهایی مقاله را خوانده و تأیید کرده است.

تشکر و قدردانی

نگارندگان از آقای مهندس مهدی قلندری معاونت محترم شهرسازی و معماری شهرداری شیراز به واسطه نقش موثر در به انجام رسیدن این پژوهش تشکر و قدردانی می نمایند، و هم‌چنین از خانم راحله بحرانی و آقای جواد جمشیدی به خاطر همکاری‌شان در بخش‌های مختلف این مطالعه بسیار سپاسگزارند.

منابع

- اسفندیاری، آناهیتا، رضایی، محمدرضا و شمس‌الدینی، علی (۱۴۰۱). اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی (مطالعه موردی: منطقه یک شهر شیراز). توسعه پایدار محیط جغرافیایی، ۴ (۷)، ۱۱۴-۱۲۸. Doi: 10.52547/sdge.4.7.114
- اکبری، محمود و التیامی نیا، رضا (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی و رفاه در مادرشهرهای ایران. جغرافیا (نشریه انجمن جغرافیایی ایران)، ۱۹ (۷۰)، ۹۶-۸۱. Doi: 20.1001.1.27172996.1400.19.70.5.5
- بازایی، محمد، قاسمی سبجانی، مریم، شجاعی، علیرضا و مداحی، سید مهدی (۱۴۰۰). بررسی تغییرات سبک زندگی و تأثیرات آن بر کالبد معماری و پیکره بندی فضای خانه های بومی (مطالعه موردی: خانه های بومی دوره قاجار و پهلوی شیراز). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۱ (۴۲)، ۴۵-۷۱.
- پورجعفر، محمدرضا و دهقانی، فهیمه (۱۳۹۰). نقش "بازآفرینی" مناظر فرهنگی بر ارتقای کیفیت "زندگی شهروندی" نمونه موردی: مجموعه زندیه شیراز. نقش جهان - مطالعات نظری و فناوری های نوین معماری و شهرسازی، ۱ (۱)، ۸۱-۹۴. Doi: 20.1001.1.23224991.1390.1.1.6.9
- تقوایی، علی اکبر، رفیعیان، مجتبی و سلمانی، حسن (۱۳۹۳). سنجش و بررسی کیفیت زندگی ذهنی بر اساس ادراک ساکنان (نمونه موردی محله هاشمی در منطقه ۱۰ تهران). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۸ (۵۰)، ۸۹-۱۰۵.
- خانمی نژاد، حسین، فرجی سبکبار، حسنعلی، علوی، سید علی، قائد رحمتی، صفر و رضاعلی، منصور (۱۳۹۵). تحلیل فضایی کیفیت زندگی در ایران. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۶ (۲۱)، ۱۷۴-۱۹۲.
- حاجی نژاد، علی، رفیعیان، مجتبی و زمانی، حسین (۱۳۹۰). بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی (مطالعه‌ی موردی: مقایسه‌ی بافت قدیم و جدید شهر شیراز). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۳ (۳)، ۱۲۹-۱۴۴.
- حیدری، علی اکبر و تقی پور، ملیحه (۱۴۰۰). ارزیابی نقش کیفیت معماری در ارتقا کیفیت زندگی در مجتمع‌های مسکونی از دیدگاه سلامت ساکنان. فصلنامه مطالعات شهری، ۱۰ (۴۰)، ۴۳-۵۸. Doi: 10.34785/J011.2021.609
- رحمانی، مجید، حسین زاده، کریم و پاکدل فرد، محمدرضا (۱۴۰۲). تبیین سیما و منظر شهری به مثابه منفعت عمومی در کیفیت زندگی مطالعه موردی: منطقه ۲ شهرداری شیراز. نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۷ (۸۵)، ۸۳-۹۲. Doi: 10.22034/GP.2022.51898.3007
- رضایی، محمد رضا، رفیعیان، مجتبی و حسینی، سیدمصطفی (۱۳۹۴). سنجش و ارزیابی میزان تاب آوری کالبدی اجتماع های شهری در برابر زلزله (مطالعه موردی: محله های شهر تهران). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۷ (۴)، ۶۰۹-۶۲۳. Doi: 10.22059/jhgr.2015.51228
- زارع، علیرضا، رضایی، محمدرضا و لقانی، حسنعلی (۱۳۹۸). تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء کیفیت محیطی در بافت تاریخی شهرها (نمونه موردی: بافت تاریخی شهر شیراز). پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۳۸، ۱-۱۲. Doi: 20.1001.1.22285229.1398.10.38.1.7
- ساسانی، مژگان، ساسانی، زهرا و ذبیحی، حسین (۱۳۹۹). تحلیل کیفیت زندگی در فضاهای بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: محله سید ذوالفقار شهر شیراز). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۰ (۳۹)، ۸۲۱-۸۳۲.
- ساسانی، مژگان، عینی، فنی، علیرضا و ذبیحی، حسین (۱۳۹۵). تحلیل رابطه بین کیفیت فضای میانی و کیفیت های انسانی - محیطی مورد پژوهی مجتمع های مسکونی شهر شیراز. نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۱ (۲)، ۶۹-۸۰. Doi: 10.22059/jfaup.2016.60162
- ستاوند، محمدهادی، حاجی‌زاده، فاضل و یغفوری، حسین (۱۳۸۹). واکاوای فضایی مناطق شهری شیراز از منظر عدالت اجتماعی با تأکید بر خدمات عمومی. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۹ (۲۵)، ۵۸۵-۵۹۵. Doi: 10.29252/jgs.19.52.171

- عنبری، موسی (۱۳۸۹) بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵). نشریه توسعه محلی (روستائی - شهری) دوره: ۱، شماره: ۲، (پیاپی ۳۷) صفحات: ۱۴۹-۱۸۱
- غفاری، غلامرضا، کریمی، علیرضا و نوذری، حمزه (۱۳۹۱) روند مطالعه کیفیت زندگی در ایران. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱ (۳)، ۱۰۷-۱۳۴. Doi: 10.22059/jisr.2013.36564
- فرجی‌ملائی، امین، عظیمی، آزاده و زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۸). تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱ (۲)، ۱-۱۶
- لطفی، صدیقه و ساسانی پور، محمد (۱۳۹۹) تحلیل نقش عوامل محیطی در امنیت فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: شهر شیراز). فصلنامه علمی *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، دوره ۱۵، شماره ۳ (پیاپی ۵۲)
- محمد ابراهیمی جهرمی، مهشید و اشنویی نوش‌آبادی، امیر (۱۴۰۱) اولویت‌بندی مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت محیط شهری (مطالعه موردی: شهر شیراز). برنامه ریزی فضایی، ۱۲ (۳)، ۴۷-۶۶. Doi: 20.1001.1.22287485.1401.12.3.2.6
- محمدی کرج، بهروز، تقفی اصل، آرش، عبدالله زاده طرف، اکبر و ستارزاده، داریوش (۱۴۰۳) تحلیل وضعیت شاخص های عینی و ذهنی کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: محلات منتخب کلان شهر تهران). *مطالعات هنر/اسلامی*، ۲۱ (۵۵)، ۵۲۵-۵۴۳. Doi: 10.22034/ias.2021.293514.1650
- مرصوصی، نفیسه و عظیمی، سارینا (۱۴۰۱) نقش عوامل محیطی و کالبدی در ارتقاء امنیت فضاهای شهری، (مورد مطالعه منطقه ۸ شهرداری تهران). *جغرافیا (نشریه انجمن جغرافیایی ایران)*، ۱۵ (۵۲)، ۱۳۷-۱۵۴
- مهندسان مشاور خدمات مدیریت ایرانیان (۱۳۹۵) *ساخت کیفیت زندگی در شهر تهران*، شهرداری تهران: مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.
- نادری نژاد، ریحانه، غفاری، غلامرضا و مومنی، فرشاد (۱۳۹۷) نفت، کیفیت زندگی و توسعه در ایران. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۲۵ (۸۰)، ۶۳-۸۷. Doi: 10.22054/qjss.2018.5440.1132
- نیک پور، عامر و یاراحمدی، منصوره (۱۳۹۹) بازشناسی مؤلفه‌های شکل‌دهنده سرزندگی خیابان به‌مثابه ارتقاء کیفیت زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک، مطالعه موردی: خیابان شهید چمران شیراز. *مجله شهر پایدار*، ۳ (۱)، ۴۱-۵۴. Doi: 10.22034/JSC.2020.186810.1016
- یزدان پناه شاه آبادی، محمدرضا و سجاذزاده، حسن (۱۳۹۷) تاثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی شهری، رویکردی اجتماعی در برنامه ریزی محلات تاریخی، نمونه موردی بافت تاریخی شهر تهران. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۹ (۳)، ۱۲۳-۱۴۶
- Akbari, M. and Eltiyami nia, R. (2021). Analysis of effective factor in quality of life and well-being in Iran metropolis. *Geography*, 19 (70), 81-96. [In Persian]. Doi: 20.1001.1.27172996.1400.19.70.5.5
- Anbari, M. (2010). Analysis of life quality evolutions in Iran: from 1986 to 2006. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 2 (1), 149-181. [In Persian].
- Appleyard, D., & Lintell, M. (1981). The environmental quality of city streets: The residents' viewpoint. *Journal of the American Institute of Planners*, 45(1), 84-101.
- BAK Economics, & British Council (2023). *The OPEN Cities Monitor: Benchmarking city openness (Feasibility study update)*. BAK Basel Economics. https://www.bak-economics.com/fileadmin/documents/publizierteArtikel/BAK_Information_OpenCities.pdf
- Bazaee, M., Ghasemi Sichani, M., Shojaei, A. and Madahi, S. M. (2021). Study of lifestyle changes and its effects on the architecture and spatial configuration of indigenous houses (Case study: Indigenous houses of Qajar and Pahlavi periods of Shiraz). *Geography (Regional Planning)*, 11(42), 45-71. [In Persian].
- Beatley, T. (2011). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press.
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., & Smith, G. (1985). *Responsive environments: A manual for designers*. Architectural Press.
- Carmona, M. (2019). *Public places urban spaces: The dimensions of urban design (2nd ed.)*. Routledge
- Centre for Bhutan Studies & GNH Research. (2023). *Gross National Happiness Survey Report 2022*. GNH Centre Bhutan. https://www.bhutanstudies.org.bt/wp-content/uploads/2025/01/2022-GNH-SurveyReport_compressed.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Cummins, R. A. (2000). Objective and subjective quality of life: An interactive review. *Social Indicators Research*, 52(1), 55-72. Doi: 10.1023/A:1007105500075
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Economist Intelligence Unit. (2025). *Global Liveability Index 2025: Ranking the world's most liveable cities*. EIU. <https://download.rtl.lu/2025/06/17/543eec5f5ab81dba3379d742d5858001.pdf>
- Esfandiari, A., Rezaei, M.R., Shamsoldini, A. (2023). The effects of good urban governance on improving the quality of life (Case study: Zone 1 of Shiraz city), *Sustainable Development of Geographical Environment*, 4 (7), 114-128. [In Persian] Doi: 10.52547/sdge.4.7.114
- Eurostat. (2025). *Quality of life indicators: Measuring quality of life*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/>

- SEPDF/cache/30610.pdf
- Faraji Molaei, A.; Azimi, A., Ziari, K. (2009), Analysis of dimensions of quality of life in urban areas of Iran, *Journal of Research and Urban Planning*, 1 (2), 1-16. [In Persian].
 - Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2010). *Social order and the fear of crime in contemporary times*. Oxford University Press.
 - Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space* (6th ed.; J. Koch, Trans.). Island Press.
 - Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press
 - Ghafari, G., Karimi, A. and Nozari, H. (2012). Trend study of quality of life in Iran. *Social Studies and Research in Iran*, 1(3), 107-134. [In Persian]. Doi: 10.22059/jisr.2013.36564
 - Hajinejad, A., Rafieyan, M. and Zamani, H. (2011). Assessment and ranking of the effective factors on level of citizen satisfaction with environmental quality of life (Case study: old and new urban pattern of Shiraz City). *Human Geography Research*, 43(3), 129-144. [In Persian].
 - Hatami Nejad, H., Faraji Sabokbar, H., Alavi, H., Ghaed Rahmati, S.A., Mansour, R.A. (2016). Spatial analysis of the quality of life in Iran. *Geographical Planning of Space Quarterly Journal*, 6(21), 174-192. [In Persian].
 - Heidari, A.A., Taghipour, M. (2021). Evaluating the role of architectural quality in improving the quality of life in residential complexes from the perspective of residents' health, *Urban Studies*, 10 (40), 43-58. [In Persian] Doi: 10.34785/J011.2021.609
 - Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (Eds.). (2016). *World Happiness Report 2016, Update (Vol. I)*. Sustainable Development Solutions Network.
 - IESE Business School. (2019). *Cities in Motion Index 2019*. IESE Center for Globalization & Strategy. https://www.iberglobal.com/files/2019-1/cities_in_motion_2019.pdf
 - International Institute for Management Development (IMD). (2025). *Smart City Index 2025*. IMD World Competitiveness Center. <https://www.imd.org/wcc/smart-city-index/>
 - International Organization for Standardization. (2019). ISO 37122:2019 — *Sustainable cities and communities: Indicators for smart cities (1st ed.)*. ISO.
 - International Organization for Standardization. (2018). ISO 37120:2018 — *Sustainable cities and communities: Indicators for city services and quality of life (2nd ed.)*. ISO.
 - Iranian Management Services Consulting Engineers (2016). *Understanding the Quality of Life in Tehran*, Tehran Municipality: Research and Planning Center of Tehran. [In Persian].
 - Jacobs, J. (2006). *The death and life of great American cities* (50th anniversary ed.). Vintage. (Original work published 1961)
 - Kawachi, I., & Berkman, L. F. (2001). Social ties and mental health. *Journal of Urban Health*, 78(3), 458-467. Doi: 10.1093/jurban/78.3.458
 - Landry, C. (2000). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan.
 - Lawson, B. (2001). *The Language of Space*. Architectural Press.
 - Litman, T. (2017). *Build for comfort, not just speed: Valuing service quality impacts in transport planning*. Victoria Transport Policy Institute.
 - Liu, S., Higgs, C., Arundel, J., Boeing, G., Cerdera, N., Moctezuma, D., Cerin, E., Adlakha, D., Lowe, M., & Giles-Corti, B. (2022). A generalized framework for measuring pedestrian accessibility around the world using open data. *Geographical Analysis*. 54 (3), 559-582. Doi: 10.1111/gean.12290
 - Lotfi, S., & Sasanipour, M. (2020). Investigating environmental factors in security of urban public spaces using path analysis model (A case study: of Shiraz city). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(3), 745-758. [In Persian].
 - Majlis Research Center. (2022). *Indicators of urban development and livability: Spatial justice, sustainable habitats, and human development in metropolises*. Tehran, Iran: Majlis Research Center [In Persian].
 - Marans, Robert W. (2015), Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities, *Habitat International*, 45 (1), 47-52.
 - Marsoosi, N. and Azimi, S. (2022). The role of environmental and physical factors in improving the security of urban spaces, (case study of District 8 of Tehran Municipality). *Geography*, 15(52), 137-154. [In Persian].
 - Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396. Doi : 10.1037/h0054346
 - Mercer. (2015). *2015 Quality of Living City Rankings*. <https://info.mercer.com>
 - Mercer 's Quality of Living Report (2024). *Quality of Living Survey*, mobilityexchange.mercer.com
 - Mohammad Ebrahimi, M., Oshnoei Nooshabadi, A. (2022). Prioritization of the elements affecting urban environmental quality in Shiraz, *Spatial Planning*, 12 (3), 47-66. [In Persian] Doi: 20.1001.1.22287485.1401.12.3.2.6

- Mohammadi Kazaj, B., Saghafi Asl, A., Abdollahzadeh Taraf, A. and Satarzadeh, D. (2024). Analysis of objective and subjective quality of life indicators in urban spaces (Case study: selected neighborhoods of Tehran Metropolis). *Islamic Art Studies*, 21(55), 525-543. [In Persian] Doi: 10.22034/ias.2021.293514.1650
- Montgomery, J. (2013). *Happy city: Transforming our lives through urban design*. Farrar, Straus and Giroux
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-116. Doi: 10.1080/13574809808724418
- Naderi Nejad, R., Ghaffary, G. and Momeni, F. (2018). Oil, quality of life and development in Iran. *Social Sciences*, 25(80), 63-87. [In Persian]. Doi: 10.22054/qjss.2018.5440.1132
- Nikpour, A., Yarahmadi, M. (2020). Recognizing the components of street vitality as promoting the quality of social life in small urban spaces, Case study: Chamran Street, Shiraz, *Journal of Sustainable City*, 3 (1), 41-54. [In Persian] Doi: 10.22034/JSC.2020.186810.1016
- OECD. (2015). *Governing the City*. OECD Publishing. Doi: 10.1787/9789264226500-en
- OECD. (2011). *How's life? Measuring well-being*. OECD Publishing. Doi: 10.1787/9789264121164-en
- Oxford Economics. (2024). *Global Cities Index: Quality of Life category indicators*. Oxford Economics. <https://www.oxfordeconomics.com/global-cities-index/>
- Panat, T., & Chandra, R. (2025). *Global Ease of Living Index: A machine learning framework for longitudinal analysis of major economies*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.06866>
- Patel, N., Nguyen, H.-H., van de Geest, J., Wagtendonk, A., Raju, M. J. S., Dadvand, P., de Hoogh, K., Cirach, M., Nieuwenhuijsen, M., Lam, T. M., & Lakerveld, J. (2025). A walk across Europe: Development of a high-resolution walkability index. *Environment International*, 200, 109542. Doi: 10.1016/j.envint.2025.109542
- Pourjafar, M. and Dehghani, F. (2011). Role of cultural landscapes regeneration in the enhancement of the quality of citizen life (case study: Zandieh Complex of Shiraz). *Naqshejahan- Basic studies and New Technologies of Architecture and Planning*, 1(1), 81-94. [In Persian]. Doi: 20.1001.1.23224991.1390.1.1.6.9
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster
- Rahmani, M; Hosseinzadeh, K; Pakdelfard, M. (2023). Explanation of image and landscape of city as public interest and goods in quality of life (The case study of district 2 Shiraz Municipality). *Geography and Planning*, 27(85): 83-92 [In Persian] Doi: 10.22034/GP.2022.51898.3007
- Raphael, D. (Ed.). (2009). *Social determinants of health: Canadian perspectives (2nd ed.)*. Canadian Scholars' Press.
- Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing.
- Rezaei, M. R., Rafieian, M. and Hosseini, S. M. (2015). Measurement and evaluation of physical resilience of urban communities against earthquake (Case study: Tehran neighborhoods). *Human Geography Research*, 47(4), 609-623. Doi: 10.22059/jhgr.2015.51228
- Sasani, M. (2016). An analysis of relation between quality of in-between space and human-environment concepts in residential complexes case studies: selected residential complexes in Shiraz; *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 21(2), 69-80. [In Persian], Doi: 10.22059/jfaup.2016.60162
- Sasani, M., Sasani, Z. and Zabihi, H. (2020). Analysis Quality of Life in Old Urban Tissue Case Study: Seied Zolfaghar district of Shiraz. *Geography (Regional Planning)*, 10(2-3), 821-832. [In Persian]
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Sen, A. (1985). *Commodities and capabilities*. North-Holland.
- Setavand M H, Hajizadeh F, Yaghfoori H. (2019). Spatial analysis of Shiraz urban areas in terms of social justice with an emphasis on public services. *JGS*, 19(52), 171-192. [In Persian], Doi: 10.29252/jgs.19.52.171
- Social Progress Imperative & ALTi Tiedemann Global (2025). *ALTi Global Social Progress Index 2025*. Social Progress Imperative. <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index>
- Social Progress Imperative. (2025). *ALTi Global Social Progress Index 2025*. Social Progress Imperative. <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index>
- Statistical Center of Iran. (2023). *Statistical data and censuses*. Tehran, Iran: Statistical Center of Iran.
- Štreimikienė, D. (2015). Environmental indicators for the assessment of quality of life. *Intellectual Economics*, 9(1), 67-79. Doi: 10.1016/j.intele.2015.10.001
- Tagvae, A., Refieian, M. and Salamani, H. (2015). Subjective Quality of Life Assessment based on the Perceptions of Residents; (Case Study: Hashemi Neighborhood in Tehran). *Journal of Geography and Planning*, 18(50), 89-105. [In Persian].

- The Economist Intelligence Unit. (2023). *Global liveability index 2023: Optimism amid instability*. Economist Intelligence Unit. <https://elements.visualcapitalist.com/wp-content/uploads/2023/12/Jun-Global-Liveability-Index-2023.pdf>
- The Economist Intelligence Unit. (2019). *The Global Liveability Index 2019: A free overview*. Economist Intelligence Unit.
- The WHOQOL Group. (1995). The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. *Social Science & Medicine*, 41(10), 1403–1409. Doi: 10.1016/0277-9536(95)00112-K
- UNESCO. (2013). *Annual Report 2013: Intangible Cultural Heritage*. UNESCO.
- UNESCO. (2013). *Intangible Cultural Heritage: Annual Report 2013*. UNESCO.
- UN Habitat. (2012). *State of the world's cities 2012/2013: The prosperity of cities*. United Nations Human Settlements Programme.
- United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat 2024). *Quality of Life Initiative Implementation Guidelines (Advance Release v1.0)*. UN-Habitat. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2024/11/qoli-quality-of-life-initiative-implementation-guidelines-adv-release-v1.pdf>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.
- Weidemann, S., & Anderson, W. P. (2012). Neighborhood satisfaction and mental health: The role of perceived environmental characteristics. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 305–317.
- World Bank. (2017). *Reducing inequalities in water supply, sanitation, and hygiene in the era of the Sustainable Development Goals: Synthesis report of the WASH Poverty Diagnostic Initiative*. World Bank. <https://documents.worldbank.org/curated/en/554021528950823000/pdf/Reducing-Inequalities-in-Water-Supply-Sanitation-and-Hygiene-in-the-Era-of-the-Sustainable-Development-Goals.pdf>
- World Bank. (2017). *State of Electricity Access Report 2017*. World Bank
- World Health Organization (1998) QOL User Manual: Measuring Quality of Life
- World Council on City Data. (n.d.). *ISO 37120 Series on City Data*. <https://www.dataforcities.org/iso-37120>
- World Health Organization. (1997). *Measuring quality of life: The World Health Organization approach*. World Health Organization.
- Yazdanpanah Shahabadi, M. R. and Sajadzadeh, H. (2018). Social capital and its effect on urban quality of life; social approach in the planning of historical neighborhoods; case study: The historical district of Tehran. *Sociological Cultural Studies*, 9(3), 123-146. [In Persian].
- Zare, A., Rezaei, M.R., Laghai, H. (2019). Explaining the Effective Factors on Improving the Environmental Quality of Urban Historical fabrics (Case Study: historical fabrics of Shiraz), *Journal of Research and Urban Planning*, 3(10) [In Persian]. Doi: 20.1001.1.22285229.1398.10.38.1.7

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی